

STOCKHOLMS UNIVERSITET

Institutionen för socialt arbete -

Socialhögskolan

Kvinnor inom könshandel

Orsaker, konsekvenser och lagstiftning

Hedvig Öster

C-uppsats

Höstterminen 2004

Handledare: Katarina Alexius Borgström

Kvinnor inom könshandel

Orsaker, konsekvenser och lagstiftning

Hedvig Öster
Institutionen för socialt arbete
Stockholms universitet

Abstrakt

Syftet med uppsatsen var att belysa situationen för kvinnor inom könshandeln, hur man försökt skapa förändring för dem genom lagen som förbjuder köp av sexuella tjänster samt att söka kunskap om vad som förändrats avseende situationen för kvinnor inom könshandeln sedan lagen infördes. Jag har intervjuat två personer som arbetar professionellt med kvinnor inom könshandeln och en kvinna som har egen erfarenhet av könshandel. I uppsatsen använde jag mig främst av intervjuerna och kompletterade med de utredningar och rapporter som kretsar kring lagstiftningen som förbjuder köp av sexuella tjänster. De två teoretiska perspektiv jag valde var feminism och stämplingsteori. Det rådande synsättet är att prostitution anses skadligt på många plan, främst far den säljande parten illa och därför infördes denna lag. Efter att lagen infördes har gatuprostitutionen minskat. I resultatavsnittet lyfts betydelsen av förebyggande arbete fram samt att man hoppas på att lagen kommer ha en normbildande effekt. Det framkom också att lagen eventuellt gjort att tillvaron som kvinna inom könshandeln nu är mer riskabel än förr samt att man som professionell inom människovårdande yrken inte bör väja för ämnet.

Sökord: Prostitution, könshandel, sexköpslagen, feminism, stämplingsteori

Innehållsförteckning

FÖRFÖRSTÅELSE	1
SYFTE	1
PROBLEMFÖRMULERING	1
FORSKNINGSFRÅGOR	1
BEGREPPSFÖRKLARING	2
<i>PROSTITUTION</i>	2
<i>SEXKÖPSLAGEN</i>	2
BAKGRUND	2
PRESENTATION AV FORSKNING OCH FÖRARBETEN	2
METOD	4
<i>UPPSATSENS DISPOSITION</i>	4
<i>AVGRÄNSNINGAR</i>	4
<i>VETENSKAPSFILOSOFISK POSITION</i>	5
<i>METOD FÖR DATAINSAMLING</i>	5
<i>INTERVJUERNA</i>	5
<i>INTERVJUFRÅGORNA</i>	7
<i>METOD FÖR DATAANALYS</i>	7
<i>VALIDITET, RELIABILITET, GENERALISERBARHET</i>	7
<i>ETIK</i>	8
TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	9
<i>STÄMPLINGSTEORI</i>	9
<i>FEMINISTISK TEORI</i>	11
RESULTAT FRÅN LITTERATURSTUDIER OCH INTERVJUER	14
<i>INTERVJUPERSONERNA</i>	15
<i>KVINNANS BAKGRUND OCH GEMENSAMMA NÄMNARE</i>	15
<i>EKONOMI</i>	17
<i>KONSEKVENSER FÖR KVINNAN AV KÖNSHANDELN</i>	19
<i>SJÄLVKÄNSLA</i>	20
<i>JÄMSTÄLLDHET</i>	22
<i>LAGSTIFTNINGENS SYFTE</i>	22
<i>FÖRÄNDRINGAR EFTER LAGENS INFÖRANDE</i>	25
<i>FARLIGARE KÖNSKÖPARE?</i>	26
<i>SOCIALT ARBETE MED KVINNOR I KÖNSHANDELN</i>	28
<i>ATT SLUTA MED KÖNSHANDEL</i>	29
<i>FÖREBYGGANDE ARBETE</i>	31
<i>VÅGA PRATA OM PROSTITUTION</i>	32
ANALYS	33
<i>BESVARANDE AV FORSKNINGSFRÅGOR</i>	38
<i>DISKUSSION AV VALD METOD</i>	39
DISKUSSION	39
FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING	40
LITTERATURFÖRTECKNING	41
BILAGA: FRÅGEGUIDE	43

Den första januari 1999 infördes en ny lag i Sverige som förbjuder köp och försök till köp av sexuella tjänster. Straffet för detta brott är böter eller fängelse upp till sex månader. Den säljande parten, som oftast är kvinna, riskerar inget straff genom att sälja sin kropp och en ofta förekommande uppfattning i litteraturen är att det är den prostituerande kvinnan som är den mest utsatta inom könshandeln. Många av dessa kvinnor lever under svåra förhållanden. I litteraturen nämns att problem så som hemlöshet, missbruk, psykisk ohälsa och utanförskap är vanligt förekommande. Männerna som köper sex är en mycket större grupp än de kvinnor som säljer sex. Enligt en kampanj från Regeringskansliet 2002 har en av åtta svenska män köpt sex. Denna uppsats tar upp varför kvinnor börjar inom prostitutionen och vad de har för bakgrund. Jag behandlar även varför man valde att införa denna lag för att skydda kvinnan och jag försöker också ta reda på litet om hur den fungerat. Jag har valt ämnet eftersom jag är intresserad av frågor som handlar om utsatta kvinnor och jag tror att jag som framtida socialarbetare kommer att möta kvinnor med prostitutionserfarenhet.

Förförståelse

Min förförståelse är att lagen är positiv och att den gör något gott med sig, nämligen att det är könsköparen som skuldbeläggs och inte säljaren samt att man åskådliggör den prostituerande kvinnans utsatthet. Lagstiftarna har tagit ställning för att det inte finns plats för människohandel i ett civiliserat och jämställt samhälle. Trots att min uppfattning är att sexköpslagen är positiv, har jag försökt vara öppen för alla typer av information kring ämnet. Eftersom jag skriver om den svenska lagstiftningen är den största andelen av litteraturen från Sverige. Enligt min förförståelse är den politiskt korrekta åsikten i Sverige att prostitution är en negativ och ofta skadlig företeelse för både kvinnan och mannen, men så ser det inte ut på alla håll. I Europa finns det politiska beslut som pekar på åsikter om att prostitution är ett vanligt jobb och att det snarare är den sociala stigmatiseringen som är skadlig.

Syfte

Syftet med uppsatsen är att försöka belysa kunskapen kring prostituerade kvinnor och särskilt utifrån vissa aspekter såsom deras uppväxt och självkänsla. Jag vill försöka beskriva i vilken utsträckning man med lagen (1998:408) som förbjuder köp av sexuella tjänster försökt skapa förändring, till kvinnans skydd och för ett mer jämställt samhälle. Dessutom vill jag också försöka ta reda på något om vad som förändrats i de prostituerande kvinnornas situation sedan lagen infördes.

Problemformulering

I uppsatsen har jag studerat de förarbeten som låg till grund för lagen som förbjuder köp av sexuella tjänster för att förstå hur lagstiftarna resonerat kring införandet av lagen avseende jämställdhet och kvinnans skydd. När sexköpslagen antogs fördes mycket debatt huruvida lagen var bra och i så fall för vad eller om den var ineffektiv, rentav skadlig. Sedan det blev aktuellt att införa lagen har debatten ibland handlat om att det, tvärt emot lagens syfte, blivit sämre för de kvinnor som finns inom prostitutionen eftersom förbudet nu gjort att verksamheten sker mer dolt, utan insyn från polis och socialtjänst. Därför har jag ansett det viktigt att ta reda på något om hur lagen tycks ha fungerat.

Forskningsfrågor

- Hur beskrivs de prostituerandes bakgrund avseende uppväxt och självkänsla å ena sidan i litteraturen, å andra sidan av ett urval intervjupersoner?

- I vilken utsträckning var sexköpslagens syfte att tillvarata kvinnans rättigheter och att förhindra att hon far illa i könshandeln?
- Tycks lagen haft effekt när det gäller att förändra situationen för kvinnor inom könshandeln?

Begreppsförklaring

Prostitution

Den definition av prostitution som används i utredningen *Könshandeln* (Statens offentliga utredningar [SOU], 1995) är att prostitution föreligger när minst två parter säljer respektive köper sexuella tjänster mot vanligen ekonomisk ersättning, som är förutsättningen för den sexuella tjänsten. Utredaren menade dock att just "könshandel" är ett bättre ord än prostitution (som kan användas synonymt) eftersom begreppet inbegriper de båda parterna, inte bara kvinnans roll och begreppet belyser att handeln ofta syftar till att tillfredställa köparens sexualdrift. Jag kommer både att använda uttrycken prostitution och könshandel i uppsatsen. Uttrycket *sexarbetare* tycks vara förbehållet de som vill legalisera prostitutionen, avdramatisera företeelsen samt att kvinnorna skall ha samma rättigheter som andra avseende deras rätt att ta del av socialförsäkringssystemet. I *Norstedts svenska ordbok* från 1999 står att *prostituera* är att erbjuda sin kropp till sexuellt utnyttjande mot betalning, även ifråga om annan förnedrande handling mot betalning. I *Kännedom om prostitution 1998 – 1999* diskuteras hur man bör välja sina ord:

Benämningen "den prostituerade kvinnan" är diskutabel eftersom det innebär att kvinnan tilldelas ett slags identitet som prostituerad, att prostitutionen görs till en inre egenskap. Prostitution riskerar i en sådan framställning således att just bli det som ovan beskrivs: liktydigt med kvinnan som prostituerar sig. Det vill säga den bild som man på senare tid försökt komma ifrån. Uttryck som "kvinnor som prostituerar sig, kvinnor som säljer sex" är förmodligen mer korrekta, där prostitutionen görs till en handling som implicerar en andra part (köpare) (Socialstyrelsen [SoS], 2000, s.11).

Sexköpslagen

Så här står det i lagen: "Lag (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster. Den som mot ersättning skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse döms – om inte gärningen är belagd med straff enligt brottsbalken – för *köp av sexuella tjänster* till böter eller fängelse i högst sex månader. För försök döms till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken". Jag kommer att benämna denna lag "sexköpslagen" eller bara "lagen".

Bakgrund

Den första januari 1999 trädde sexköpslagen i kraft. Tidigare fanns lagstiftning som i viss mån begränsade prostitutionen, lagar som rörde koppleri samt förförelse av ungdom, vilket innebar att det är förbjudet att köpa sex av någon under 18 år. Sexköpslagen är unik i sitt slag, men vissa länder för diskussion om att följa efter, så som Finland och Frankrike.

Lagen som tillhörde Kvinnofridspropositionen (1997/1998:55) syftade till att främst förhindra de skadeverkningar prostitutionen för med sig. Kvinnofridspropositionen behandlade många "kvinnofrågor" så som kvinnofrid, könsstympning, våldtäkt, sexuella trakasserier med mera. Sexköpslagen är dock könsneutral.

Presentation av forskning och förarbeten

Betänkandet av prostitutionsutredningen, *Könshandeln* (SOU, 1995), ger en omfattande bild av hur utredarna såg på prostitutionen bland annat utifrån ett historiskt perspektiv, lagar, de

olika parternas del, skadeverkningar och insatser. Förarbeten är inte forskning i traditionell mening men denna utredning tillför viktig information i ämnet. I utredningen belyser man särskilt att det är säljaren, som oftast är kvinna, som lider fysisk och psykisk skada genom prostitutionen samt även hennes anhöriga och samhället i stort. Jag kommer att använda den främst när det gäller att besvara frågorna om kvinnornas bakgrund och lagstiftningens syfte. Sexköpslagen tillkom efter denna utredning. Utredningen föreslog att kriminaliseringen skulle omfatta både köpare och säljare, man menade att säljaren då skulle avhållas från könshandeln, men regeringen följde inte utredningens förslag utan menade i kvinnofridspropositionen (Prop.1997/98:55) att bara köparen skulle kriminaliseras. I propositionen hänvisar man helt till prostitutionsutredningen men viktigt var också att kvinnorna inte själva riskerade repressalier på grund av lagstiftningen, därför att de då kanske avstår från att söka hjälp att komma ifrån prostitutionen om de också var kriminaliserade.

Brottsförebyggande rådet presenterade en studie om tillämpningen av lagen året efter lagens införande. Där står att det främst blev polisens lott att övervaka och störa gatuprostitutionen. I studien beskrivs att det i polisutredningarna ofta var svårt att bevisa brott (BRÅ, 2000). Socialstyrelsens rapport *Kännedom om prostitution 1998 -1999* beskriver hur man då arbetade med prostitution kring tiden för lagens införande. Det beskrivs hur man arbetar med prostitution och att arbetet med prostituerande främst varit inriktat på den synliga gatuprostitutionen, fastän den endast uppgår till en tredjedel av den totala prostitutionen. De tar också upp trafficking (SoS, 2000). I en uppföljande rapport, *Kännedom om prostitution 2003* beskrivs läget igen. Rapporten bygger på intervjuer med människor som i sitt arbete kommer nära prostitution. De beskriver att gatuprostitutionen tydligt minskat men att de har svårt att överblicka den ”dolda” prostitutionen, vanligen kallad inomhusprostitution, t.ex. när kontakten tas på Internet (SoS, 2004). Dessa studier kommer jag att använda när det gäller att besvara frågan om lagstiftningens effekt.

Ett annat centralt verk är Hedin och Månssons *Vägen ut!* (1998) som bygger på djupintervjuer med kvinnor som lämnat könshandeln. Boken handlar om kvinnornas bakgrund, tid inom könshandeln, deras uppbrott och vad som hänt och hur de mått efter att de slutat. Boken handlar till stor del om prostitutionens skadeverkningar. Den ena författaren Sven-Axel Månsson är ofta aktuell i debatter kring könshandel. I *Vägen ut!* diskuteras olika perspektiv som man kan använda på prostitutionsfenomenet och författarna menar att det inte finns ett neutralt värdebefriat perspektiv på prostitution, inte ens i forskningen. De menar också att den skandinaviska synen på prostitution ofta skiljer sig från den bild man har av prostitution i det kontinentala Europa. I särskilt Sverige och Norge menas det ofta att prostitution är destruktivt för alla inblandade och att myndigheternas uppgift är att aktivt verka för efterlevnad av de förbud och begränsningar som finns. Att människor tjänar pengar på prostitution bör undvikas i möjligaste mån. Författarna jämför denna syn med en holländsk studie där man menar att prostitution betraktas som vilket arbete som helst, kanske till och med ett bra sådant. Perspektiven på prostitution är således starkt färgade av de kulturella och historiska betingelser vi finns inom.

Bakgater av Cecilie Höigård och Liv Finstad (1986) ger en bild av kvinnornas situation i könshandeln och boken refereras ofta till i litteratur om prostitution. Den behandlar både kvinnor och män som prostituerar sig och även köparna och kopplarna. Även om den är av äldre datum har den relevans, den ger en fyllig beskrivning av det som alltid är aktuellt när det gäller prostitution, som t.ex. konsekvenser för säljarna i könshandeln.

Prostitution på Internet är en studie av Peder Söderlind från RFSL som kom ut 2003. Den behandlar hur kontakt mellan sexköpare och säljare knyts på Internet, en stor del av rapporten handlar om teknik men beskriver också hur könsköparna skapar nätverk med varandra genom olika diskussionsforum, de ber om råd vid köp av sex och ”recenserar” kvinnor de köpt sex av och liknande. Söderlind menar att det är mycket lätt att nå kvinnor som säljer sex på nätet, han beskriver att man först kanske ser på bilder på ”snygga tjejer” för att sedan genom länkar komma till pornografi, utan att man medvetet sökt sig till detta. All information finns bara några ”klick” bort. Författaren menar att efterfrågan på grövre pornografi ökat i och med Internet. Han nämner bland annat skildringar med djur eller döda människor i en sexuell kontext samt påstått autentiska våldtäkter, skildringar som är förbjudna i de flesta länder, men på nätet är det besvärligt att binda någon till upphovet. Han sammanfattar att Internet blivit populärt inom prostitutionsarenan därför att det i Sverige är billigt och lättillgängligt samt att det är oklart med lagstiftningen.

Det finns också några C-uppsatser från tidigare år som behandlar ämnet prostitution, till exempel en om lagens syfte, varför man bör beivra prostitution (Isaksson, 2004) och en annan om hur kvinnorna inom prostitutionen påverkas av sexköpslagen (Röös, 1999).

Metod

Uppsatsens disposition

Först i uppsatsen kommer inledning, förförståelse, syfte, forskningsfrågor, begreppsförklaring och en kort bakgrund. Sedan har jag redovisat litteraturen som använts. I det följande metodavsnittet behandlar jag uppsatsens metodfrågor, t.ex. hur jag gick till väga, avgränsningar och vetenskapsfilosofisk position. Jag diskuterar också eventuella felkällor. Efter detta följer en beskrivning av de teorier jag använt. Sedan följer resultatredovisningen, där jag har integrerat resultaten från intervjuerna och litteraturstudien. Sedan följer en analys där jag behandlar resultaten. Sist kommer en slutdiskussion där jag också ger förslag till fortsatt forskning. I stor utsträckning använder jag mig av Backmans metodbok från 1998.

Avgränsningar

Det finns mycket litteratur på området, både av nyare och äldre datum, både svensk och internationell. Jag har gjort ett ganska snävt urval och valt de böcker som jag sett som mest relevanta för mina forskningsfrågor. I en stor del av litteraturen och även i c-uppsatser på området finns ofta en historisk bakgrund till ämnet prostitution. Jag har valt att inte göra en sådan eftersom det inte riktigt är relevant för denna uppsats och jag vill snarare ge en bild av hur det ser ut idag och hur det sett ut under de senaste åren. Jag tror ändå att det är lätt för läsaren att förstå att kvinnor inom prostitutionen oftast varit utsatta, kanske än mer i tider av fattigdom och armod.

Jag har skrivit om den i Sverige vanligast förekommande prostitutionen, vuxna kvinnor som säljer sex till vuxna män och jag har skrivit främst om kvinnorna utifrån deras perspektiv. Jag behandlar inte männen som köper sexuella tjänster så mycket även om de är en mycket större grupp än kvinnorna som säljer sex och säkert erfar de problem med relationer, kvinnosyn och att köpa sex. Män som säljer sex till män är också förekommande, men beskrivs i litteraturen som en mer dold företeelse och jag har fått intrycket av att det krävs viss ”kulturkompetens” med gaykulturen för att förstå och tolka skeendet. Det förekommer också att transpersoner (män klädda som eller opererade till kvinnor) säljer sex till män. Att kvinnor köper sex av män förekommer, men inte i någon större utsträckning (SOU, 1995). Jag inriktar mig alltså på kvinnorna som säljer sex, men det är möjligt att det jag skriver även kan tillämpas på de andra varianterna.

Man brukar benämna prostitution utifrån sättet att ta kontakt t.ex. på gatan, på restaurang eller via Internet. Enligt *Kännedom om prostitutionen 1998 – 1999* (SoS, 2000) utgörs 1/3 av prostitutionen av gatuprostitution och 2/3 försiggår alltså i mer dold form. Trots detta handlar en stor del av litteraturen just om gatuprostitution och jag har främst skrivit om gatuprostitutionen även om det finns stora likheter med de andra varianterna. Kanske är det så att det är främst sättet att ta kontakt som skiljer och de övriga aspekterna av kontakten mellan köpare och säljare liknar varandra.

Trafficking tycks vara ett ökande problem och en del av könshandeln är organiserad. Det är i viss mån ett annat problem och en annan diskussion och behandlas inte i denna uppsats. Skillnaden kan vara att kvinnorna inom trafficking ofta anses vara lurade till prostitution och att de kvarstannar inom verksamheten under hot om våld eller andra repressalier eller på grund av ekonomisk nöd, medan de kvinnor i Sverige som inte har med trafficking att göra kan sägas ha gjort det valet själva (sen är frågan hur pass frivilligt det valet är) och att de nästan alltid har andra möjligheter till försörjning, som genom arbete eller de sociala trygghetssystemen, orsakerna till att de finns inom könshandeln hittas på annat håll.

Vetenskapsfilosofisk position

Hermeneutik är ett sätt att förhålla sig inför vetenskap, ett sätt att få en förståelse för ett fenomen och att till exempel försöka förstå meningen i en text. En princip är att man för att förstå texten växlar mellan att se till delarna och helheten för en djupare förståelse om innebörden. Kvale (1997) beskriver att man kan använda det hermeneutiska angreppssättet både vid intervjuer och i tolkningen av färdiga texter, men när man arbetar med intervjuer har man möjlighet att tillämpa hermeneutikens principer både vid skapandet och vid tolkningen av texten. En central del i hermeneutiken är den egna förståelsen vid tolkningen som man bör vara medveten om. Jag har växlat mellan att se delarna – intervjupersonernas berättelser och de olika bilder litteraturen ger, för att sedan se hur dessa påverkar varandra och sedan se en helhetsbild i förhållande till vilken av mina teorier som appliceras.

Metod för datainsamling

Jag har gjort datasökningar på bl.a. Libris, Lagrummet, Kvinnsam och Rixlex. Jag har sökt information i den litteratur som finns kring prostitution, lagstiftning och arbete med kvinnor inom prostitutionen. Backman (1998) beskriver att man vid datainsamlingen bör sortera litteraturen på området genom att granska dokumenten i fråga om giltighet, konsistens, betydelse samt granska författarens antaganden och slutsatser. Man gör alltså en bedömning om dokumentens kvalitet för att sedan besluta vad som kan användas i den egna rapporten, vilket jag har gjort. För att besvara den första forskningsfrågan har jag dels studerat litteraturen på området och dels använt mig av svaren från intervjupersonerna. Till den andra frågan har jag främst använt mig av förarbeten i form av utredningen *Könshandeln* (SOU, 1995). Till den sista frågan har jag främst använt mig av intervjupersonernas utsagor samt de rapporter som finns kring prostitutionens utbredning i nutid.

Intervjuerna

Jag gjorde tre intervjuer, den första intervjun med Rajja Dilén som arbetar som socialsekreterare hos Prostitutionsuppsökarna i Stockholm, den andra med en kvinna som jag i denna rapport kallar Maria, som har egna erfarenheter av prostitution och den tredje intervjun med Åsa Levinsson som är socialsekreterare på Prostitutionsgruppen i Göteborg. Den sista intervjun gjordes per telefon. Alla intervjuer spelades in på band och skrevs ut ordagrant. Intervjuerna tog mellan 30 och 80 minuter. Åsa Levinsson valde att på min

förfrågan läsa igenom och godkänna intervjuutskriften medan de två andra avböjde. Alla tre ville ha ett exemplar av den färdiga uppsatsen. De två personer som jag intervjuat som arbetar med kvinnor inom könshandeln arbetar båda som uppsökande socialarbetare. Att intervju personer som arbetar professionellt med problemet har vissa fördelar, till exempel de bör kunna ge en nyanserad bild av företeelsen eftersom de själva inte är direkt inblandade. För att finna professionella ringde jag till Prostitutionscentrum i Stockholm. Det visade sig att de som arbetar kring prostitution inom socialtjänstförvaltningen, de tre olika enheterna Spiralprojektet, Prostitutionscentrum och Prostitutionsuppsökarna nu är samlade på samma kontor och jag intervjuade alltså Raija Dilén därifrån. Jag försökte nå andra aktörer, som arbetar med kvinnor inom prostitution i Stockholm men inte inom socialförvaltningen, utan att lyckas. Jag gjorde då en telefonintervju med Åsa Levinsson som arbetar i Göteborg, även om jag är medveten om att en telefonintervju inte är det optimala. För att skriva om just kvinnor inom prostitutionen är det även viktigt att intervju personer med egen erfarenhet. Jag har träffat en kvinna som tidigare varit verksam inom prostitution och hört hennes syn på ämnet. Jag tror att det är positivt att intervju någon som har slutat inom prostitution eftersom jag tänker mig att hon då med avstånd från företeelsen kan se med andra ögon än de som är mitt uppe i prostitutionen och allt det för med sig.

Richard Stevens beskriver aktörs/observatörsperspektivet i sin bok *Att förstå människor* från 1998. Han beskriver hur människor har olika syften med sina handlingar och att åskådaren har en tanke om vad en person har för syfte med sina handlingar, medan aktören kanske handlar av helt andra orsaker. Stevens tes är att observatören ofta förklarar händelser med att de har samband med aktörens egenskaper medan personen som utför handlingar tenderar att förklara sina handlingar med situationsfaktorer. Mitt exempel skulle kunna vara att en socialsekreterare – observatören – skulle förklara att prostitution beror på en dålig uppväxt medan kvinnan som säljer sex – aktören - skulle hänvisa till arbetslöshet. Observatören iakttar aktören, aktören är oftast aktiv och dennes person får mer uppmärksamhet av observatören än själva situationen. Aktören observerar däremot inte sig själv utan istället situationen eller sammanhanget. Vi beskriver därför företeelser på olika sätt, från våra skilda perspektiv. I denna uppsats blir flera olika perspektiv aktuella, intervjupersonernas olika perspektiv på företeelsen men också mitt perspektiv på intervjupersonerna.

De tre personer jag intervjuat var alla mycket tillmötesgående och det var inga problem att boka en tid eller genomföra intervjuerna. Dock stötte jag på svårigheter i inledningskedet, under mitt sökande av intervjupersoner. Till exempel skulle jag intervju en person som arbetar med utsatta kvinnor i Stockholm, men vid tiden för mötet fanns inte personen på sin arbetsplats som avtalat varpå vi bokade ett nytt möte, som sedan inställdes per telefon och det blev således ingen intervju med vederbörande. Jag ringde även upp en person som arbetar professionellt med både köpare och säljare i könshandeln i Stockholm. Han förklarade att ifall han skulle vara med på alla intervjuer som han fick förfrågan om skulle han inte göra annat, därför gjorde de alltid intervjuer per telefon. Jag hade ingen sådan utrustning vid det tillfället och därför skulle jag ringa tillbaka när sådan fanns. Dock fick jag inte tag på honom igen efter detta, trots att jag ringde vid flera tillfällen under flera dagar. Svårigheter att finna intervjupersoner beskrivs i litteraturen, t.ex. behandlas detta problem i *Kännedom om prostitution 1998 – 1999* (SoS, 2000). Också i en tidigare c-uppsats beskriver uppsatsförfattaren att det fanns stora svårigheter att finna intervjupersoner när hon ville intervju kvinnor med egen erfarenhet av prostitution och att hon blev illa bemött av professionella hon kontaktade i fråga om att de kanske kunde förmedla kontakt. Hon fick slutligen tag på tre kvinnor genom anslag på ett härbärke samt privata kontakter (Röös, 1999). Jag var från början inställd på att inte intervju kvinnor med egen erfarenhet alls eftersom jag

såg så stora svårigheter framför mig samt etiska dilemman så jag tänkte bara intervju de som arbetar professionellt med problemet. Som av en tillfällighet, genom en privat kontakt mötte jag en kvinna med egen erfarenhet av prostitution. Jag berättade nämligen för en vän om min uppsats, då sade hon att hon har en vän med dessa erfarenheter som kanske kunde tänka sig att ställa upp på en intervju. Hon frågade henne om detta, kvinnan svarade ja, varpå jag kontaktade henne, vi bestämde tid och sedan genomfördes intervjun hemma hos henne.

Intervjufrågorna

Intervjufrågorna utformades kring fyra teman, kvinnornas bakgrund, lagstiftningens syfte, jämställdhet samt förändringar efter lagens införande. Jag gjorde två frågeguider, en för intervjuerna med socialsekreterarna och en för intervjun med kvinnan med egen erfarenhet. Frågorna var förhållandevis lika i de båda frågeguiderna. Jag följde frågorna i guiden vid intervjutillfället, vissa frågor behövde jag inte ställa eftersom de tidigare behandlats under intervjun eller att de inte var tillämpliga eller relevanta. Många av frågorna plockades rakt ur Röö's frågeguide (1999) samt från *Vägen ut!*'s intervjufrågor (1998) eftersom många av deras frågor motsvarade min uppsats syfte.

Metod för dataanalys

Kvale har skrivit en metodbok för kvalitativ forskning med intervjuer (1997). Han beskriver hur man kan gå till väga vid analys av intervjutexter och jag tänker använda mig av några av metoderna, så som *meningskoncentrering* vilket innebär att intervjupersonernas utsagor koncentreras till kortare formuleringar men att den väsentliga innebörden finns kvar. *Meningskategorisering* innebär att intervjun kodas, att man reducerar den skrivna intervjun till att bestå av till exempel en tabell och att man delar in intervjupersonernas utsagor i kategorier, för att kunna göra en omfattande text mer lättöverskådlig. *Meningsstolkning* innebär att man försöker nå en djupare förståelse av en text genom mer eller mindre spekulativa tolkningar, Kvale gör en jämförelse med hur kritiker tolkar innehållet i en film eller pjäs. Meningskoncentrering och meningskategorisering reducerar textens omfång medan meningstolkning troligtvis skapar mer text. Kvale beskriver också *hur* man skall skriva ut intervjuerna. Jag skrev ut intervjun ordagrant men avstod från att skriva in pausernas längd (som t.ex. kort paus/lång paus) och jag skrev heller inte in det som jag sade under tiden intervjuerna talade ("ja" "mm"). Utskrifterna har jag sedan haft som underlag, men när jag infogat citat har jag redigerat dem enligt Kvales beskrivning, jag har till exempel tagit bort ord som upprepas och ändrat ord som hamnat "fel", eftersom jag vill att citaten skall vara läsbara och passa i uppsatsen, syftet med citaten är att de skall illustrera det som intervjupersonerna menar och då måste det vara lättförståeligt. Dock har jag varit försiktig när jag redigerat så att det inte påverkar reliabiliteten.

Validitet, reliabilitet, generaliserbarhet

Kvale behandlar dessa frågor i *Den kvalitativa forskningsintervjun* (1997). *Generaliserbarhet* handlar om huruvida mina resultat kan tillämpas vidare. Eftersom detta blir en mindre studie förväntar jag mig inte att jag skall kunna nå generaliserbara resultat, jag tror inte att jag kommer att finna en "sann" bild av varför kvinnor börjar i könshandeln eller hur situationen för de prostituerande kvinnorna förändrats efter att lagen införts. Jag riktar snarare in mig på att finna en tolkning, i enlighet med det hermeneutiska förhållningssättet. Det är svårt att veta hur pass representativa intervjupersonernas utsagor är. Det som måste beaktas är att de socialarbetare som jag intervjuat inte talar om sig själv utan om människor de mött i sitt arbete, men de har dock uttalat sig om ett stort antal kvinnor inom könshandeln och de är förhållandevis samstämmiga vilket skulle innebära att det i viss mån skulle gå att generalisera utifrån vad de säger. Men det kan vara svårt att generalisera utifrån kvalitativ forskning och

särskilt utifrån en så här liten studie. Ofta brukar generaliserbarheten vara högre i litteraturstudier. Rimligtvis har min förförståelse styrt mig under datainsamlingen och vid analysen. Jag har haft min förförståelse i åtanke och ofta funderat hur jag kan se saken på ett annat sätt. Det finns en risk att jag främst samlar information som stöder min egen åsikt. För att avhjälpa sådana problem kan jag beakta Kvaless principer om reliabilitet och validitet. Det kan också finnas felkällor i det material jag använder – forskningslitteraturen och intervjuerna.

Validitet handlar om giltighet, om ett yttrande är sant eller riktigt och relevant i sammanhanget. Ofta diskuteras om man verkligen mäter det man avser att mäta. Kvale beskriver att det handlar om hantverksskicklighet, forskaren skall ständigt kontrollera och ifrågasätta under hela forskningsprocessen. Jag har med fylliga citat i resultatredovisningen, som analysen grundar sig på, vilket gör att läsaren får ta del av primärkällan och inte bara min utsaga. *Reliabilitet* handlar om forskningsresultatens konsistens, om resultaten kan anses vara tillförlitliga och gjorda på rätt sätt. Kvale beskriver hur forskaren medvetet eller omedvetet kan styra sina resultat med t.ex. ledande frågor. En reliabilitetsfråga är att jag gjorde en telefonintervju, vilket innebar att det blev svårare för mig att göra tolkningar eftersom jag inte kan se kroppsspråket på intervjupersonen så det var lättare för mig att missförstå. Jag har valt att integrera resultaten från intervjuerna, dvs. citaten, med den redovisade litteraturen med en förhoppning om att resultatavsnittet blir mer lättläst och överskådligt. En nackdel kan vara att jag omedvetet söker citat som passar med litteraturen, och vice versa, att resultaten styr varandra. Det är också svårt för läsaren att granska mitt urval kritiskt eftersom denne inte har tillgång till det material jag har utan hänvisas till mitt urval. Som tidigare skrivits försöker jag vara öppen för alla typer av resultat. När det gäller intervjufrågorna har jag lånat en stor del av frågorna och även låtit andra granska dem, vilket borde öka reliabiliteten och förhindra att felaktiga och ledande frågor finns med. Reliabiliteten hade kunnat ökas om jag använt mig av mer litteratur och fler intervjupersoner, vilket förstås hade varit önskvärt. Men uppsatsen fick inte bli alltför omfattande så därför gjorde jag detta urval som jag upplever riktigt.

Sam Larsson beskrev vid ett seminarium *triangulering* som ett sätt att stärka uppsatsens kvalitet. Det innebär att man ser problemet från olika håll, t.ex. genom att använda olika metoder att samla information, jag använder både intervjuer och litteratur i min resultatredovisning. Man kan också använda olika datakällor så som jag gjort genom att intervjua människor med olika perspektiv på samma problem. Se även aktörs/observatörsparadoxen som jag behandlar under *Intervjuerna*. Man kan också triangulera genom att använda fler teorier. Något som också är viktigt är att flera personer är inblandade under arbetets gång, som att flera personer kontrollerar intervjuutskriften (Sam Larsson, personlig kommunikation, 21 september, 2004). Även om jag varit grundlig när jag kontrollerat mina egna utskrifter, har jag dock varit ensam i processen så det kan ses som en brist. Men min handledare har kontinuerligt läst mina texter och ifrågasatt oklarheter.

Etik

Etiska frågor blir aktuella när man väljer att göra intervjuer och kanske särskilt när man intervjuar någon i egenskap som privatperson och inte som professionell. Jag funderade mycket kring etiska frågor inför intervjun med Maria som har egen erfarenhet av prostitution. Det kändes lite obekvämt vid tanken att fråga henne om privata saker, svårigheter som hon gått igenom som inte jag och de flesta andra aldrig mött. Jag tänkte också att hon kanske kände att intervjun var påtvingad, men jag tycker att hon vid intervjutillfället var öppen och det verkade som om hon gärna ville berätta om sig själv och sitt liv. Nu är inte hon aktiv i vare sig prostitution eller missbruk längre utan hon har lämnat detta bakom sig och lever ett

ordnat liv. Hon berättade också att hon tidigare hade blivit intervjuad kring prostitution, både i forskningssyfte och i media vilket tyder på att hon är positiv till att berätta om sig själv. Hon ville inte att det skulle kunna gå att känna igen henne i uppsatsen och därför är några detaljer ändrade, till exempel namn och hon ville inte heller att jag skulle skriva namnen på vilka behandlingshem hon varit på.

Samtidigt som ämnet är känsligt så är det också viktigt att det lyfts upp, att kvinnors egna erfarenheter kommer fram eftersom de har det viktiga aktörsperspektivet. Det kan också vara negativt att tassa kring problematiken och undvika att göra intervjuer, kanske tillskriver man dem en offerroll och kanske vill man skydda klientgruppen från påminnelser om den sorgliga tillvaron. Att prata med utsatta människor kan dock vara ett sätt att visa att de och deras erfarenheter är viktiga. I en tidigare c-uppsats skrev Rööf att personer med sociala problem ofta har eller har haft kontakter med myndigheter och därmed också en viss vana att berätta om sig själv (1999). Genom att både intervjua socialarbetare och någon med egen erfarenhet kring problematiken hoppas jag kunna belysa problemet från olika håll, men den enas version är inte mer sann än den andras. De två socialarbetarna som medverkar samtycker till att deras namn finns med i denna uppsats.

Teoretiska utgångspunkter

Jag ville använda mig av ett flerdimensionellt perspektiv och tänkbara perspektiv lämpliga för denna uppsats ansåg jag vara *feministiskt perspektiv*, då jag till exempel kan belysa hur kvinnan inom prostitutionsverksamheten blir till en ”underklass”, i underläge gentemot män och samhället i övrigt samt att kvinnan blir till ett objekt för mannens sexualitet och *stämplingsteori* så som den beskrivs av Ted Goldberg, där jag vill pröva hypotesen att prostitutionen blivit till en del av en neråtgående spiral för kvinnor med en mycket dålig självkänsla. Valet av dessa två teorier var i viss mån styrda av min förförståelse av ämnet men också av vad som rimligtvis skulle blir fruktbart för studien. Det finns kritik mot de båda teorierna, till exempel finns det en BRÅ-rapport av äldre datum som menar att stämplingsteorin som den såg ut då var dåligt underbyggd och att man inte borde utforma behandling utifrån den (Knutson, 1977). Kritik riktad mot Goldberg har främst handlat om hans inlägg i narkotikafrågan, till exempel att han skulle vara narkotikaliberal och stå för en låt-gå-modell (se t.ex. Beukellmann, 2002). Det finns mycket kritik mot feminismen, en ständigt aktuell fråga. Åsikter som jag tycker ofta dyker upp i den offentliga debatten är att feminismen är mansfientlig, vill förändra så att kvinnor får det bättre än män och att teorin går emot de biologiska skillnader som finns mellan kvinnor och män. Trots den kritik som finns har jag ändå funnit de lämpliga för att försöka förstå problemet, av skälen jag tidigare nämnt.

Stämplingsteori

Den moderna stämplingsteorin utformades i USA under sextiotalet och används för att förklara *avvikande beteenden* så som missbruk och brottslighet. Jag har inte funnit litteratur som tillämpar stämplingsteorin på just prostitutionsproblemet men som jag ser det är prostitutionen något av det mest avvikande fenomen som finns i samhället. Enligt forskningslitteraturen är oftast inte prostitutionen det enda problemet för kvinnorna, utan går ofta hand i hand med just missbruk och brottslighet samt t.ex. hemlöshet och psykiska besvär. Jag tänker använda mig av Ted Goldbergs beskrivning av stämpling som han tillämpar i synen på narkotikamissbruk även om prostitution omnämns i texterna han skrivit. I hans beskrivning av avvikarkarriären finner jag gemensamma nämnare med kvinnorna från könshandelns bakgrund, så som den beskrivs i litteraturen.

Goldberg menar i *Samhällsproblem* (2000b) att det handlar om långvariga processer som ligger till grund för hur det ser ut för den enskilde idag och i framtiden. Att individen utvecklar sin självbild i interaktionen med andra människor – familj, vänner, skola etc.; de signifikanta andra. Möter man negativa reaktioner omdefinierar man sin självbild så att den blir mer negativ, man lär sig att man inte är på det sättet som samhället önskar. Om de signifikanta andra lyckas visa att det är just en viss handling som är dålig, men att de inte tar avstånd från barnet i sig sker ingen stämpling.

Goldberg presenterar i sin bok *Narkotikan avmystifierad* (2000a) några av stämplingsteoretiker vedertagna idéer: Enligt *sekvens- alt. processmodell* resonerar man utifrån idén att processer pågår hela tiden, från dåtid till framtid och att enstaka händelser inte har enstaka orsaker utan är påverkade av tidigare händelser i livet. Man kan inte ge enstaka händelser ”skulden”. Den enskildes sätt att bete sig uppstår inte över en natt utan utvecklas under hela livet. Man talar också ofta om *karriär* som liknar ordets vanliga betydelse, men att individen i sitt avvikande leverne genomgår ovanstående process och till exempel bryter mot normer och stegvis betar sig sämre. Vad som är ett *avvikande beteende* beror på handlingen – bryter den mot någon regel och vad möter den för reaktioner? Stämpling kan också ha samband med egenskaper så som hudfärg, etnisk bakgrund, religion, handikapp samt ekonomisk eller social status. *Makt* är ett centralt begrepp. Regler om hur man bör bete sig skapas i grupper. Människor i maktposition definierar världen och dess möjligheter. Att etablera ett mönster som avvikare har ofta samband med att *ertappas och offentligt stämplas* som avvikare. Goldberg tar upp att det i Sverige är möjligt att döma ungdomar under arton år till fängelse, han menar att detta gör att ungdomarna inte får chansen att göra samma erfarenheter som sina jämnåriga. De kan inte skaffa sig sociala kontakter med jämnåriga som inte är brottsliga och de kan inte gå i vanlig skola. Goldberg menar att en ”normal” skolgång inte automatiskt bryter en avvikarkarriär, men att dessa ungdomar bör få chansen att göra samma erfarenheter som andra ungdomar i samma ålder för att inte, som nu, få etablera och säkerställa en roll som avvikande.

Ett annat centralt begrepp är *självbild*. Goldberg beskriver det som individens uppfattning om sig själv i relation till samhällets ideal hur en människa bör vara. En individ med negativ självbild har lärt sig att hon inte är som samhället önskar. Goldberg menar att barnet föds utan självbild, skapandet av självbilden sker i samspelet med andra människor, nämligen de *signifikanta andra*. Barnets föräldrar (eller de som barnet uppfostras av, som familjehemsföräldrar) är de allra viktigaste signifikanta andra. För att förstå världen och hur man skall bete sig i den behöver barnet hjälp av sina föräldrar, som då reagerar på barnets beteende när barnet gör rätt eller fel. Genom föräldrarna formulerar barnets sin självbild. När barnet blir äldre träffar det andra människor som också blir signifikanta andra och dessa kommer också påverka barnets självbild, men grunden är redan lagd. Den första stämplingen kommer från föräldrarna, det andra stadiet är samhällelig stämpling. Det tredje stadiet handlar om sekundär avvikelse när individen medvetet bryter mot samhälleliga normer. Somliga barn lär sig från början att deras handlingar är oacceptabla, men att de duger, medan andra barn stämplas och lär sig att inte bara handlingen är dålig utan även de själva. Orsaker till att föräldrar stämplar sina barn menar Goldberg kan ha sin grund i både psykiska och samhälleliga variabler, som individens position i samhällsstrukturen, att tillhöra en minoritetsgrupp, bo i ett undermåligt bostadsområde etc. minskar individens valmöjligheter i livet. Detta innebär inte att alla föräldrar med samma dåliga förutsättningar stämplar sina barn, orsaken till detta kan också ha psykiska orsaker. Författaren menar att om man minskar det negativa samhälleliga trycket på denna grupp så minskas antalet barn som stämplas.

Individen betar sig utifrån självbilden och ens handlingar illustrerar självbilden. Gör man något som inte överensstämmer med självbilden erfar man *beteendeinkongruens* enligt Goldberg. Positiva handlingar hör samman med en positiv självbild. Även om självbilden inte är något statiskt rör man sig ändå inom ett visst område av känslor och beteenden. Beter man sig mer positivt eller negativt än självbilden tillåter upplever man beteendeinkongruens. Antingen upphör man då med det inkongruenta beteendet eller så modifierar man självbilden så att den tillåter beteendet. Goldberg beskriver vidare i *Samhällsproblem* (2000b). Har man etablerat en negativ självbild vill man möta reaktioner som överensstämmer med den egna bilden av att man är värdelös, för om denna person får ett positivt bemötande uppstår inkongruens, dessa två olika bilder av den personen överensstämmer inte. Om man inte får det negativa bemötande man behöver för att upprätthålla den negativa självbilden, kan det hända att man provocerar för att få den negativa reaktion man vill ha. Beroende på de reaktioner man möter, modifierar man sin självbild. Möter man till exempel många positiva reaktioner, förändras självbilden till det bättre. Därför är det viktigt att de som arbetar med barn som försöker provocera fram reaktioner (som bekräftar barnets känsla av värdelöshet) inte går på dessa provokationer, utan bara förmedlar vilka normer som gäller utan att värdera barnet negativt.

Goldberg (2000a) beskriver hur den vuxne missbrukaren tar risker och är självdestruktiv, jag jämför detta med kvinnan i könshandeln. Det förekommer förstås att missbrukare slutar, hoppar av den negativa spiralen, men några fortsätter inom missbruket. Slutligen når de "nollpunkten". Denna "lägsta punkt" är olika för alla, men individen kan inte tänka sig att sjunka lägre. Vad som återstår för dem som nått botten är döden, att de aktivt begår självmord eller att de beger sig in i situationen de förstår att de troligtvis avlider av, som en avsiktlig överdos, alternativt att de tar beslutet att sluta med droger. En utväg kan vara att de blir arresterade och tar sitt straff (för t.ex. narkotikainnehav) och genom straffet "renas" de, de sonar sina brott för att sedan kunna börja ett nytt liv.

Sammanfattningsvis är *stämpling* begreppet som beskriver processen, bestående av upprepade negativa reaktioner från signifikanta andra, så att individen omformulerar sin självbild så att den blir ännu sämre än den var tidigare. Självbilden kommer ur summan av många små och stora händelser och reaktioner över lång tid. För att en etablerad självbild ska kunna förändras krävs lång tid av påverkan för att omformulera den, även om den kan modifieras lite grann på kort sikt. Barnet möter efter hand nya människor, genom barnomsorgen, skolan osv. Där finns också signifikanta andra som hjälper barnet att förstå normer. Liksom i förhållandet med föräldrarna lär sig barnet antingen att en viss handling är fel, men att barnet duger, eller så lär sig barnet att även hon är dåligt.

Feministisk teori

Det finns mycket litteratur kring feminism att finna och tydligt är att det inte finns en gemensam linje utan många inriktningar samt olika tolkningar och varianter av dessa inriktningar. Jag väljer att återge några varianter i min uppsats, för att försöka ge en bild av feminismens kärna samt några av de olika versioner och sätt att se på feminism som finns representerade i litteraturen. Lena Gemzöe beskriver i sin bok *Feminism* (2003) att feminismens grundantagande är att kvinnor är underordnade män och att detta förhållande bör ändras och detta återkommer i de olika varianterna av feminism. Jag tycker att feminismen är tillämplig på prostitutionsfenomenet eftersom jag skriver om kvinnor som säljer sex och man kan se det som om att det främst är kvinnan som är utsatt inom prostitutionen, utsatt för förtryck på både personlig och samhällelig nivå och att hon löper stora risker att skada sin fysiska och mentala hälsa. Gemzöe presenterar i sin bok två antaganden som är genomgående

för alla inriktningar inom feminismen, nämligen att *kvinnor är underordnade män* och att *detta förhållande bör ändras*. Gemzöe anser att detta ojämlika förhållande är synligt inom fyra sfärer inom samhällslivet.

1. *Den politiska/ekonomiska sfären*, trots att det i Sverige är en hög kvinnorepresentation i riksdag och regering jämfört med andra länder kan inte fördelningen anses jämn. Kvinnor återfinns inom de politiska områden som traditionellt ansetts som kvinnors, nämligen inom vård och omsorg, socialpolitik, jämställdhetspolitik och familjefrågor. Män arbetar med skatte-, finans- och trafikpolitik. Arbetsmarknaden är också könssegregerad och kvinnor utför det lågavlönade vård- och omsorgsarbetet och det inom handel och industri. Antalet kvinnor inom näringslivets toppskikt är få. Gemzöe menar att allt detta sammantaget visar att kvinnors inflytande över den ekonomiska makten är liten.
2. *Familjesfären* präglas av en orättvis arbetsfördelning. Kvinnor yrkesarbetar i större utsträckning än förr, men männen har inte tagit sig an hushållsarbetet i samma proportion. Arbetet i hemmet är oavlönat, har låg status och ger inga pensionspoäng. Män har möjlighet att ta ut föräldraledighet men tar bara ut 14,6 procent av den sammanlagda tiden, då främst i samband med jul, nyår och sommar.
3. *Kulturell nedvärdering av kvinnor*, Gemzöe menar att man inte uppmärksammar och värderar det arbete som kvinnor utför i hemmet och i den offentliga sektorn. I skolan beskrivs inte kvinnors insatser i undervisningen om kultur och historia. Det finns en manlig norm i utbildningen som också återfinns i högre utbildning och forskning. Inom reklam, medier och mode finns en syn på kvinnor som objekt och i medierna saknas en rapportering om självständiga kvinnor och kvinnor som huvudpersoner saknas. Gemzöe menar att medierna sammantaget visar oss en konservativ kvinnosyn.
4. *Våld och sexuellt utnyttjande av kvinnor* menar Gemzöe är det mest öppna och brutala formerna av kvinnoförtryck. Det ojämlika förhållandet mellan könen speglas dessutom i hur dessa problem hanteras – det är till störst andel kvinnor som arbetar på kvinnojourer och debatterar kring detta i medierna.

Gemzöe menar att när man sedan lägger dessa fyra aspekter samman synliggörs ojämlikheten mellan könen. Om man bara ser till varje del kan man tro att det endast handlar om spridda företeelser som kan avhjälpas med spridda åtgärder, men det är helheten som ger oss en förståelse för strukturens omfattning. Gemzöe menar att man kan utläsa fyra huvudinriktningar i feminismen som på varsitt håll förklarar vad de menar är problemet i kvinnors underordning.

Liberal feminism, kanske den mest kända version av feminism, har sitt ursprung i liberalismen och menar att kvinnor skall ha samma fri- och rättigheter som män. Liberala feminister arbetade förr för att kvinnor skulle få rösträtt och bildning. Den liberala feminismen behandlar frågor som handlar om att kvinnor skall ha samma rätt till utbildning och yrken som män, att kvinnan skall vara en fullvärdig medborgare. Idag handlar liberalfeminismen om jämnt fördelad representation inom politiken, tillgång till viktiga poster i yrkeslivet, lika villkor på arbetsmarknaden och lika lön. De som står bakom detta behöver nödvändigtvis inte vara liberalfeminister men dessa idéer har sitt ursprung i tidiga liberalfeministiska tankar. Kritiken mot liberalfeminismen har bland annat handlat om att den inte förklarar kvinnoförtryckets djupare mekanismer samt att genom att integrera kvinnor i samhället upphäver man inte automatiskt deras underordnade position.

Radikalfeminismen utvecklades i den radikala kvinnorörelsen i Europa, USA och Australien på sextiotalet och betonar kampen som ett medel att förändra kvinnors omständigheter. Radikalfeminismen menar att kvinnor är förtryckta på grund av sitt kön och att kvinnoförtrycket är det mest utbredda formen av förtryck. De ser främst till förtrycket i den privata sfären, så som mäns kontroll av kvinnor i familjen, sexuellt förtryck, kvinnomisshandel och kvinnoförakt. Radikalfeminismen introducerade patriarkatbegreppet, att problemet består i patriarkatet som ger män fördelar och makt över kvinnor. En tankegång är att kvinnor inskolats i patriarkatets åskådning där de lär sig att de har ett lägre värde än män och de själva tar till sig dessa tankar och accepterar att de är underlägsna. Kritiken mot radikalfeminismen består i att man ser männen som problem, inte att det är fel i strukturerna. Då missar man att det finns män som är underordnade kvinnor och att även män kan lida av att leva i ett sexistiskt samhälle, som att de måste ta en ensidig roll som familjeförsörjare. Ifall män vill stödja feminismen skall detta uppmuntras och inte avvisas, menar kritikerna. Andra kritiker menar att radikalfeminismen mest handlar om vita kvinnor i västvärden och bortser från erfarenheter andra kvinnor har och att de kan lida mer av andra typer av förtryck.

Marxism/socialistisk feminism har sitt ursprung i Marx' och Engels' teorier och Gemzöe beskriver att även om man inte kan kalla Marx för en feminist så avspeglas hans och Engels tankar på nittonhundralets socialistiska rörelser. Hypotesen är att kvinnans frigörelse följer automatiskt på en socialistisk revolution. Kvinnans underordning beror på klassamhället och privategendomens införande, att alla kvinnor från alla klasser kan anses som förtryckta. Detta upphävs ifall alla deltar i avlönat arbete. Arbetarkvinnorna ligger närmare frigörelsen eftersom de arbetade i större utsträckning i och med industrialismen. Ojämligheten mellan könen försvinner när kvinnan är självförsörjande och det finns inget specifikt kvinnoförtryck, det är endast en aspekt av klassförtrycket. Solidariteten med den egna klassen är det viktigaste, solidaritet med kvinnor från andra klasser var ett hot.

Socialistisk radikalfeminism belyser kvinnomisshandel, underordning i familjen och kvinnoförakt. Som en kritik mot marxismen riktade denna rörelse under sextiotalet in sig på den privata sfären och dess ojämlikheter. De avvisar den traditionella marxistiska idén att kvinnans underordning hänger samman med den ekonomiska ojämlikheten och de skapar en teori som både beaktar kön och klass. De tittar särskilt på den reproduktiva sfären, då avses familjemönster, omsorgsarbete med barn, gamla och sjuka, sexualitet och mänsklig fortplantning. Termen "omsorgsarbete" är till för att synliggöra det obetalda nedvärderade kvinnouppgifterna som faktiskt arbete. Målet inom den socialistiska radikalfeminismen är att kvinnan har möjlighet till kreativt arbete, att fritt uttrycka sin sexualitet samt möjlighet att föda och ta hand om sina barn utan att bli förtryckt (Gemzöe, 2003).

Margareta Hydén (2002) beskriver sitt perspektiv av feminism, hur man inom feministisk teoribildning gör åtskillnad på kvinnors biologiska kön och deras sociala kön; genus. Genus är något som är socialt konstruerat, som vi förvärvat i det kulturella sammanhang vi lever i. Hon beskriver att det finns farhågor om att det inom socialt arbete finns en stereotyp uppdelning mellan "manligt" och "kvinnligt", som två naturliga karaktärstyper. Hon tar upp några kvinnogrupper som kan anses som förtryckta, till exempel unga kvinnor när det gäller tillämpningen av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) då flickor och pojkar bedöms på olika sätt när det rör ett eventuellt omhändertagande. Flickor har snävare gränser än pojkarna när det gäller uppträdande, droger och sexualitet. Pojkar har således ett större handlingsutrymme medan man fördömer flickorna hårdare. Även Astrid Schlytter behandlar detta i sin bok *Kön och juridik i socialt arbete* (1999) som handlar om just denna lag och hur den fungerar i bedömningen av flickors och pojkars agerande när ett

omhändertagande är aktualiserat. Schlytter menar att LVU-lagstiftningen till synes är könsneutral men i praktiken är den inte alls det. Hydén tar också upp kvinnliga missbrukare som ”dubbelt förtryckta”, då de lever i ett patriarkalt system, de förtrycks av män därför att de är kvinnor och de förtrycks som missbrukare därför att de har mindre utrymme än män att bruka alkohol. Missbrukarkvinnan ses inte som en ”riktig” kvinna. Behandling mot missbruk är dessutom oftast skapad av och för män.

Dominelli och McLeod beskriver feminism som att det finns två sorters människor, de som är i överläge och de som är i underläge. De beskriver hur man kan se på sociala problem från ett feministiskt perspektiv och då handlar det om att se på problem utifrån vad de får för inverkan på kvinnors välfärd. Det kan till exempel handla om att se till avsaknaden av resurser och krafter som håller kvinnor tillbaka (Dominelli & McLeod, 1989).

I boken *Prostitution & feminism* av Maggie O’Neill beskrivs olika varianter av feminism när man ser på prostitutionen som fenomen. Boken handlar till stor del om den mer liberala syn som idag syns i till exempel Tyskland och Holland, att man bör se prostitution som vilket yrke som helst. O’Neill beskriver också den mer ”svenska” versionen, då är kvinnor exploaterade av dem som organiserar könshandeln och att könshandeln i alla sina varianter understödjer att samhällets patriarkala strukturer finns kvar. En annan variant är att prostitution är ett frivilligt valt arbete för många kvinnor, och att dessa kvinnor förtjänar samma rättigheter som alla andra, nämligen att de inte ska behöva exploateras, känna rädsla eller utsättas för våld. Ett arbete som prostituerad kan till och med ses som något frigörande och visar vilken kraft kvinnor har i relationer med män. O’Neill tar också upp ”anti-sex feminism” som menar att *alla* former av sex handlar om manlig dominans och att prostitution och pornografi smutsat ned våra sinnen. En central fråga när det gäller könshandel är hur man ser på själva handeln anser författaren, är detta en affärstransaktion mellan jämlikar? O’Neill menar att det hela bottnar i att kvinnor gör detta för pengar, att det är de ekonomiska behoven som styr. Hon beskriver och citerar kvinnor som prostituerar sig som själva beskriver att det har det bra, att de trivs med könsköparna, pengarna och livet i stort. En kvinna som aktivt prostituerar sig beskriver att hon har gott självförtroende och att hon vet att hon har andra kunskaper och färdigheter. Hon menar i stället att det är stigmatiseringen som är skadlig, när folk ser ned på prostituerande så får de dåligt självförtroende. Den intervjuade kvinnan gör en jämförelse med andra kvinnor som prostituerar sig i den vanliga relationen och stannar kvar i ett äktenskap för ekonomisk vinning. Författaren beskriver också en annan sida, kvinnor som ger en mycket mer negativ bild av prostitution, som inte upplever att de haft några valmöjligheter (O’Neill, 2001).

Resultat från litteraturstudier och intervjuer

I detta avsnitt presenterar jag resultaten från intervjuerna och litteraturstudien under rubriker som hör samman med uppsatsens syfte. Det som står i citatet inom parentes har jag lagt till för att förtydliga citatet. Den text inom citaten som börjar med replikstreck är mina frågor till intervjupersonen. Intervjuerna gav förstås stora mängder information men jag kommer inte att redovisa allt eftersom en del inte hör samman med syftet samt att materialet i så fall skulle bli alltför omfattande. Jag har plockat ur tolv teman från intervjuerna och forskningsfrågorna som jag delat in resultaten i: *kvinnans bakgrund och gemensamma nämnare, ekonomi, konsekvenser för kvinnan av könshandeln, självkänsla, jämställdhet, lagstiftningens syfte, förändringar efter lagens införande, farligare könsköpare?, socialt arbete med kvinnor i könshandeln, att sluta med könshandel, förebyggande arbete samt våga prata om prostitution.* Först ger jag en presentation av intervjupersonerna.

Intervjupersonerna

Raija Dilén arbetar som socialsekreterare på Prostitutionsuppsökarna som tillhör Socialtjänstförvaltningen i Stockholm. På samma arbetsplats finns också Prostitutionscentrum som har stödsamtal med klienter som är på väg ut ur prostitutionen samt Spiralprojektet som samarbetar med Landstinget och erbjuder kombinerad gynekologi- och öppenvårdsmottagning. De tar emot både kvinnor och män som har erfarenhet av att sälja sex. Hennes arbetsuppgifter är att arbeta uppsökande med dem som säljer sex vilket innebär att hon och hennes kollega finns tillgängliga både dagar och kvällar på t.ex. Malmskillnadsgatan som är det mest välkända prostitutionsstråket i Stockholm. Hon berättar att det i uppdraget även ingår arbete med den ”dolda” prostitutionen, som sker på t.ex. restauranger och hotell.

Maria har egen erfarenhet från könshandeln. Hon är idag i trettioårsåldern. Hon började med droger under de tidiga tonåren och började med prostitution när hon var drygt tjugo. Hon är uppvuxen i Stockholm och berättar att hon haft en bra uppväxt. Under sina år i könshandeln hade hon inget fast boende utan bodde omväxlande på behandlingshem, LVM-hem, härbärgen och i trappuppgångar. Hon var heroinmissbrukare och finansierade detta bland annat med att sälja sex och droger. Hon slutade med prostitution, kriminalitet och droger några år efter att sexköpslagen infördes. Hon bor fortfarande i Stockholm tillsammans med sina barn och har nyligen börjat arbeta deltid inom restaurangbranschen. Maria heter egentligen något annat.

Åsa Levinsson är socialsekreterare i Prostitutionsgruppen som tillhör en enhet som heter Cityenheten och ligger under Göteborgs stad Centrum. Inom Cityenheten finns uppsökande socialt arbete och behandlingsverksamhet med ungdomar, missbrukare och personer med prostitutionserfarenhet. Hon och hennes kollega arbetar uppsökande med gatuprostitutionen men också på nätet med kvinnor som annonserar för att sälja sex, hon beskriver också att de har ett attitydförändrande uppdrag, att de vill föra ut sin kunskap till beslutsfattare och media.

Kvinnans bakgrund och gemensamma nämnare

Enligt utredningen *Könshandeln* är det främst kvinnor ”som på olika sätt fått en dålig start i livet, som tidigt berövats sin självrespekt och fått en negativ självbild” (SoS, s.11, 1995) som börjar inom prostitution. Många av kvinnorna är barn till missbrukare eller prostituerade. Vidare står att de aldrig blivit sedda eller respekterade och att många vuxit upp på institution eller fosterhem. Många av kvinnorna har blivit utsatta för övergrepp, i utredningen nämns en undersökning då 60 procent av kvinnorna inom könshandeln blivit sexuellt utnyttjade i barndomen. I *Vägen ut!* (1998) som är baserad på 23 djupintervjuer med kvinnor som sålt sex, beskriver tio av dem att de varit utsatta för övergrepp som barn. Man beskriver att kvinnorna med detta lär sig att använda sin kropp i sexuella syften för att uppnå icke-sexuella syften så som tillhörighet, gemenskap, få pengar eller materiella vinster. Sammanfattningsvis ser författarna att några problem från uppväxten ofta återkommer, nämligen sexuella övergrepp, känslomässigt avvisande från moderns sida eller annat destruktivt förhållande till föräldrarna samt andra sociala problem så som fattigdom, relationsproblematik mellan föräldrarna eller missbruk av alkohol eller droger. Det handlar ofta om att kvinnorna varit på väg in i prostitutionen under en lång tid, att det inte är något förhastat beslut, som också de båda socialsekreterarna berättar. Både Raija Dilén och Åsa Levinsson ger en liknande beskrivning av kvinnornas bakgrund och de talar båda om olika typer av övergrepp.

Det går väl inte att säga att det finns bara en kategori kvinnor i prostitutionen, det finns alla möjliga typer, alla olika slags bakgrund, men dom allra flesta ändå, dom har ju en bakgrund där det kanske finns sociala problem och missbruk eller andra typer av sociala problem som har grundlagt den här utsattheten och att man fått ta för mycket ansvar och så där. Det

brukar man väl säga. Det är ju fler kvinnor som har den bakgrunden än som kommer från mera stabila förhållanden. Så är det ju. (Åsa Levinsson)

Alla, precis till hundra procent har blivit utsatta för någon sorts... någon sorts övergrepp, det behöver inte vara sexuellt, det kan vara psykiskt, fysiskt eller från kompisar eller någonting, samtliga, alla har sina egna trauman som barn. (Raija Dilén)

– Varför tror du kvinnor börjar sälja sex?

Det finns ju ganska många teorier om det och man måste komma ihåg att alla kvinnor har ju sin berättelse eller sin historia och sin beskrivning av varför det blev som det blev. Men man kan väl säga som något slags gemensamt drag ändå hos dom kvinnor som vi träffar är att man väldigt tydligt har tränats i att sätta sina egna behov åt sidan. Och det kan man ju göra på väldigt många olika sätt. Det finns ju det här naturligtvis att man har varit utsatt för övergrepp, och det är ju inte bara sexuella övergrepp utan det finns ju andra former... andra sätt som man kan bli utsatt. Men någon slags gemensam nämnare, det är ju ändå just det här att man väldigt tidigt tränats på att sätta sina egna behov i andra hand. Jag tror att det är förutsättningen för att man ska kunna prostituera sig. (Åsa Levinsson)

Det är inte så att det bara är fattigdom eller så att det är någon klass i samhället som är representerad mest, det är det inte. Eller att man kommer från utlandet eller så... Jag tycker att det är... kanske stor del adopterade... (Raija Dilén)

Åsa Levinsson menar att det förekommer nyrekrytering på gatan men att de allra flesta börjar på nätet.

De allra flesta nya, dem kvinnorna som debuterar, de gör det via nätet idag. Så det är väldigt sällan som vi träffar på unga tjejer i gatuprostitutionen. Men nyrekryteringen sker via Internet, tidigare kunde det ju vara så att man som ung tjej kanske börjat på sexklubb eller inom den typen av verksamhet. Man talar ju om att det finns en slags ”drifting in” – fas, att när man börjar, det är liksom inget ett beslut som man fattar på förmiddagen och så står man på gatan på eftermiddagen, utan det är någon slags process, liksom att man kanske gör ’praktikperiod’ på gatan innan med andra kvinnor för att få reda på hur man ska göra. Och det är klart att den delen försvinner väl till viss del via Internet eftersom man inte har samma kontakt med andra säljare där. Men det här behöver man ju titta mer på, det här behöver man ju forska mer om.

Maria beskriver sin uppväxt och väg in i missbruket. Hon ser att hon inte hade börjat inom könshandeln om det inte vore så att hon haft ett etablerat missbruk. Hon beskriver också att hon alltid känt sig utanför.

Det finns liksom inget speciellt att ta på egentligen. Vanliga, drogfria arbetande föräldrar. Vi är en medelklassfamilj. Gott om pengar.

Men sen helt plötsligt så spårade det ur... det var sommarlov, saker och ting förändras och man söker sig till andra, till äldre kompisar, killar och då gick det lite för långt och så tror jag det var en trotsgrej, jag var lite konstig... jag var lite intresserad av droger innan jag hade provat, så var jag lite nyfiken. Så att jag tror att det finns en... alltså att vissa människor är mer intresserade än andra.

Fast sedan kan jag tänka så här att egentligen behöver det ju inte handla om att man sitter och tänker ”jag ska börja knarka, gud vad roligt” utan förmodligen är det någonting annat. Men vad det beror på vet jag inte. Och jag har aldrig varit intresserad av att ta reda på det heller men det kan ju vara så här att... ja kanske ren trots, jag hade det för bra kanske, vi hade allt, jag fick allt jag pekade på...

– Vad var det som lockade dig så mycket med droger?

Det enda som jag konkret kan ta på är att jag har alltid känt mig annorlunda. Jämt alltså, i skolan... jag kände mig annorlunda och... typ missförstådd... Jag kanske är lite usel på att tolka signaler, jag tror att det är det, jag kände mig alltid missförstådd. Och sen hade jag svårt att få killar, som när man frågade chans på varandra när man var liten. Jag hade jättesvårt men efteråt fick jag höra att ”alla var så intresserade av dig men du var så svåråtkomlig”. Svåråtkomlig, liksom? Gud, jag var ju desperat alltså. Men att någonstans har det varit så att jag kanske har dragit mig undan. Jag har dragit mig undan och då blir man annorlunda och känner sig ännu mer annorlunda. Så det kanske är det, en känsla av... utanförskap. Fast det var det ju inte heller! Nej jag vet inte... nåt konstigt... Sen var jag väldigt speciell, det är jag fortfarande... Jag har en viss attityd, jag har alltid haft sån, redan när jag var liten och det märker man på barnen också faktiskt, det är så i vår familj. Alla är så. Och liksom rör man mig då får man hela min släkt på sig... folk skämtar om att vi är familjen Taikon. För att vi är verkligen så här sammansvetsade. Och det gör att folk uppfattar en på ett helt annat sätt och sen blir man bemött annorlunda och det ena leder till det andra. Och då söker man sig till folk med liknande attityd. Och det brukar vara knarkare... och kriminella.

Maria beskriver hur det gick till när hon började inom prostitutionen. Då var hon drygt tjugo år och hade hållit på med droger i tio år.

Ja jag kommer faktiskt ihåg första gången. Jag hade varit på ett inackorderingshem och påbörjat en behandling och började spåra ur... jag kunde inte hålla mig drogfri men jag lyckades vara kvar på inackorderingshemmet, träffade en kille och pengarna tar ju slut, det är ju så. Och så var det visst, ut och sno lite kläder och sälja men jag kan inte gå ut och göra inbrott på nätterna, utan jag ville ju bo kvar på inackorderingshemmet också. Och till slut så blev det någon stans... jag vet inte vem som bestämde det, om det var den här killen eller jag, alltså jag minns inte hur det gick till. Men helt plötsligt så bestämde vi att jag ska gå på gatan i alla fall... och ta en torsk. Och det gjorde jag. Och eftersom jag inte kunde priser tog jag underpriser. Det blev världens grej där, tjejerna där emellan är inte vänner alltså... jag slapp ju spö för att det var första gången, så då hade dom hänsyn. Annars kan det bli riktiga bråk, alltså tjejerna emellan. Ja, så det var ett misslyckande, men jag hade råd med en kabbe (portion med heroin)... Men alltså det var första gången och det var vidrigt och hemskt och jag visste inte ens... alltså man blir så lätt utnyttjad... Och det har jag lärt mig efteråt, att just den torsken, för han är där jämt, han är där fortfarande tror jag, alltså så han är en sån där som alltid vill utnyttja nya för dom är lättlurade. För då är man oftast så desperat efter pengar och man vet inte vad man ska sätta upp för regler, vad man ska gå med på. Men han var rätt äcklig i alla fall. Det är nog dom flesta där. Eller alla är inte det, vissa, jag har träffat en del som är så snygga så att jag har tackat nej, det funkar inte. Men majoriteten är väl typ 45 år.

Ekonomi

I *Könshandeln* (SOU, 1995) tas pengar upp som en viktig aspekt och många kvinnor ser pengarna som en avgörande faktor när de börjar i könshandeln, det ger en känsla av frihet och självständighet att kunna tjäna sina pengar själv. Med den bakgrund kvinnorna har står valet ofta mellan socialbidrag, ett lågavlönat arbete eller prostitution. Friheten som de snabba pengarna ger är en betydelsefull del av den första tiden i prostitutionen. Åsa Levinsson och Raija Dilén talar båda om hur kvinnorna när de är mitt uppe i könshandeln använder försvar, och inte gärna bekräftar den bild som många andra har, att det är en jobbig tillvaro i könshandeln. De talar också om att dessa kvinnor bär på andra förutsättningar än andra, annars skulle inte de hamna i prostitutionen från första början. Maria ser droger som den stora

drivkraften men ger en liknande beskrivning också av hur kvinnorna egentligen upplever könshandeln.

Jag tänker att det är en slags försvarsmekanism för att man skall kunna härda ut i detta så behöver man en faktor som ligger utanför sig själv, som styr och väldigt ofta är det ju pengar. Pengar är väldigt konkret, pengar är något som alla behöver, alla kan känna igen det här att behöva pengar. De förklarar ju ofta det här att det börjar med att man hamnar i ekonomisk kris, man har spelskulder, man ska betala hyra, ja... vad det nu är. Men jag menar att det är väldigt många människor som råkar i ekonomiska svårigheter utan att ta sig till prostitutionen. Jag tänker nog att det ändå finns lite andra förutsättningar hos dom här som väljer att... om det nu är så att det är ett val, det kan man ju diskutera. Men att man ändå hamnar i prostitutionen. Så att det är ju ett sätt att, likadant det här att man säger att man väljer själv, att man njuter av det, att man förstår inte riktigt varför man inte börjat tidigare och så vidare, det är också ett sätt att kunna härbärgera allt det här som prostitutionen för med sig. Att kunna stå ut. (Åsa Levinsson)

Alla säger när man frågar dem ”varför gör du det?” så svarar dem alltid alltid pengar. Alla säger pengar. Men det är det inte, för det är smutsiga pengar och dom ska bort, fort. Och om man tänker att det är pengar som är problemet och precis veckan före lön fattas den här sista 500-lappen... om det är pengar som är problemet då skulle vartenda gathörn vara... överallt skulle man sälja sex om det bara är för pengarnas skull. En så kallad vanlig människa löser det på något annat sätt... Man kanske jobbar extra, Konsum eller vad som helst... Men man tänker inte ens tanken att man ska gå och ställa sig på Malmskillnadsgatan och få ihop pengar, det gör man inte, det är inte naturligt... (Raija Dilén)

För dom flesta så är det nog att det handlar om droger. Jag tror det är pengar till droger, sen har jag läst någon artikel om någon 14-åring från Sundsvall som ville tjäna snabba pengar, men då tror jag att det är någonting annat ändå, jag tror inte att det handlar om ”äh jag behöver pengar” för att pengar kan man få av sina föräldrar när man är liten och sen kan man jobba eller få socialbidrag... alltså det är andra saker som ligger bakom.

– Vad tänker du att det kan vara för saker?

Först tror jag att det är droger. Sen kan jag tänka mig att det är så att barn utsatta för incest som söker sig till sånt. Fast det är min teori. Men det handlar om att du har en skev bild på sexualitet. För att om man lyssnar på vad folk säger, alltså dom som står på gatan, om du skulle fråga där, då säger dom att dom flesta bara ”nej men det är helt okej, jag gör det för pengarna, jag tycker att det är okej” men ursäkta, vem fan tycker att det är okej att riskera livet och ha sex, 20 kg glidmedel och äckliga kondomer och äckliga gubbar... alltså det är ingen som tycker att det är okej. Och tycker man det så är det någonting annat som... då har du varit med om incest eller någonting. (Maria)

Maria tror heller inte att prostitution är något frivilligt eller positivt. Men hon ser pengar och drogproblem som den stora drivkraften och att det i könshandeln finns snabba och lättillgängliga pengar.

Alltså vissa, inte för att jag träffat någon, men tydligen finns det dom som väljer att sälja sex för att dom vill. För att vissa verkar ju vilja ha sex och dessutom få pengar. Fast jag har aldrig träffat någon. Men jag tror att allt är drogrelaterat i grund och botten. Eller det här med insmuggling av människor från Estland och sånt där. Nej prostitution är nog inget frivilligt.

– Är det något som har med pengar att göra?

Ja ja, det är ju pengar. Alltså, allting handlar om pengar. Ja men det är ju så, jag skulle aldrig, om någon sade till mig att ”du får 50 000...” jag som lever på socialbidrag, jag skulle aldrig göra det, det finns inte, eller om jag så fick 500 000, nej, jag skulle inte kunna

ha sex för 500 000. Men i missbruket så kan du ha det för 500, för att få pengar till droger. Och speciellt om man inte kan begå andra brott, ibland kan det vara så att man är efterlyst, det kan finnas massor med saker... Att man måste hålla sig lite undan. Då är det ju dom pengarna. Det finns pengar... För det mesta.

Konsekvenser för kvinnan av könshandeln

Maria ger en bild av ett hårt liv under de år hon missbrukade och verkade inom prostitutionen.

Jag bodde mestadels i trappuppgångar och sånt. Jag var bostadslös. Ibland... alltså det är konstigt men det bästa i det läget, den största turen man kunde ha var när man träffade en torsk som betalade fem-sex tusen för en helnatt för att då vet man att han kommer ändå somna, då kan jag sova kvar där. För då kan man äta och duscha och få pengar. Så i såna lägen var det faktiskt bra. Alltså vart ska man sova annars, i en trappuppgång? Det är inte så jäkla kul. Så i dom lägena, då var man verkligen överlycklig – ja ja kom vi har sex! Ge mig pengar och mat... Fast man är ändå utsatt.

Men... det mest negativa, det är ju när du går på gatan, då måste du peta i dig så jävla mycket (droger), så du inte kan stå på benen för att du inte vill känna, du vill inte uppleva någonting. För att slippa uppleva, ja det blir en ond cirkel, du petar i dig mer och mer och ju mer du petar i dig desto mer pengar behöver du till nytt, och då måste du gå på gatan en gång till. Alltså så det blir bara negativ cirkel.

Jag var där uppe när jag var gravid. Det tycker jag är äckligt. Jaha där går en gravid kvinna. Vem, alltså... vem vill ha sex med en gravid kvinna, inte ens de flesta männen vill ha det med sina fruar. Så var det alltså när jag väntade barn.

Många av kvinnorna på gatan har en negativ syn på män, ibland sedan barndomen, vilket beskrivs i *Bakgater* (1986). Författarna menar att kvinnorna bryter ned sin respekt för sig själva, andra kvinnor men också respekten för män. Men många kvinnor i boken beskriver också att de upplever att de har makt över männen, det är dem som säger ja eller nej till att följa med en kund. Men samtidigt har han köpt stunden med kvinnan. Författarna menar att kvinnan endast har makten på den sexuella nivån. Maria beskriver att en konsekvens som prostitutionen gett henne är att hon inte har en "normal" syn på män.

Jag vet att jag har en väldigt – sen kan jag inte säga att det är till hundra procent beror på att jag har gått på gatan, men jag har en väldigt sjuk syn på män. Jag har varit singel sen jag fick barn och det är kan bero på att jag ser ned på män. Jag ser ned på dom något fruktansvärt. Generellt alla, men sen innebär inte det att jag ser ned på pappa och manliga bekanta och så. Men så fort det har blivit känslor med dom jag har träffat på dejter... då kan jag tänka typ att dom tänker med kuken. Jag kan verkligen känna så. Alltså hur trevliga dom än är, det är inte det, men man vet ju att egentligen... ge han några drinkar och kåta upp han, sen har du honom runt ditt lillfinger. Jag tycker att man ska vara självständig och män verkar tydligen inte kunna vara det. Jag har sån nedvärderande syn.

Båda socialarbetarna menar att kvinnorna får illa och Raija Dilén beskriver hur utsatta kvinnorna är i könshandeln. Hon pratar också om deras låga status men också hur låg status könsköparna har.

En enorm förnedring. Alla mår jättedåligt. Och ingen av de kvinnorna skulle kunna tänka sig ha en man som köper sex. Liksom att bo ihop med, usch aldrig i livet, det är inget som tilltalar dem, det skulle de aldrig tänka sig. Dem som går på gatan, de är ju så långt ner de kan och de känner det själva. Till och med de här männen tycker ju det... eller jag vet inte hur de männen tänker, tänker de över huvud taget, för ibland kan det vara gamla gubbar

som köper sex från en påtänd heroinist som skulle kunna vara deras barnbarn... jag tycker det är... ja ... för när man tänker så då kan man inte jobba. Det går inte om man börjar tänka så. Så då går det inte att vara där och då tar man till sig för mycket, man måste skärma av liksom.

När man går och säljer sig, när man till och med går och ställer sig på gatan och exponerar sig... och det är likadant för männen som köper sex, dom syns ju också: ”ja jag fixar inte det här på nåt annat sätt” eller ”titta på mig, jag måste gå här”, så skriker dom ju efter hjälp. Det finns ju många hemlösa som inte går och säljer sig och det finns dom som knarkar som inte heller säljer sig, så jag tror att dom som säljer sig inte har någon självkänsla över huvud taget, dom tror inte dom kan göra någonting annat. Dom kan låta väldigt tuffa när dom pratar men... (Raija Dilén)

Konsekvenserna av könshandeln behandlas i *Vägen ut!* (1998). Författarna menar att gatuprostitutionen är den mest öppna formen av prostitution och att kvinnorna på gatan är själva sinnebilderna av ”dåliga kvinnor”, att normöverträdelsen inte går att bortse ifrån och det sker offentligt. I boken beskrivs hur kvinnorna kan drabbas av olika psykiska problem, men att de ibland inte har någonstans att ta vägen med hur de mår för att de inte vill avslöja att de prostituerar sig för någon. Så länge kvinnans avskärmning fungerar, att hon inte tänker på prostitutionen när hon är ”ledig” fungerar livet, men ibland tränger sig förträngda minnen och motviljan för prostitutionen på. Många kvinnor råkar ut för våldsbrott från kundernas sida, en del vänjer sig vid detta och till slut förmår dem inte heller försvara sig. När kvinnorna ”nått botten” orkar de oftast inte ta initiativet att sluta med prostitution, självmord är då vanligt. I *Könshandeln* (SOU, 1995) beskrivs olika konsekvenser, som att kvinnorna oftare är drabbade av sjukdomar, ökad dödlighet, missbruk och att de anhöriga, t.ex. barnen far illa, för att nämna några exempel. Samhället lider också skada, främst nämns människosynen där kvinnor blir till en förbrukningsvara i stället för som det borde vara i ett jämställt samhälle att män och kvinnor har samma människovärde och rätt till integritet och respekt. Något som könshandeln också åsamkar är skador på självkänslan.

Självkänsla

Könshandeln (SOU, 1995) beskriver att kvinnor inom könshandeln far illa och med gatuprostitutionen följer psykiska, fysiska och sociala problem. Kvinnorna är innan de börjar inom könshandeln känslomässigt övergivna och kränkta. Prostitutionen är en konsekvens av skador som de åsamkats under uppväxten. Prostitutionen befäster och fördjupar sedan kvinnans låga värdering av sig själv. För att hårdna ut kan kvinnorna använda sig av försvarsmekanismer, som att de är påverkade av alkohol eller droger, att de fredar delar av kroppen från beröring av kunderna, att de har olika trick för att skynda på könsakten som t.ex. att de spelar upphetsade, vissa tar inte med kunder hem, de använder falska namn, peruk och så vidare. I *Bakgater* (1986) beskrivs att det blir som att kroppsdelarna bytt plats. Munnen är tabu, men underlivet är okej. I *Vägen ut!* (1998) beskrivs att kvinnan ofta har utvecklat ett dåligt självförtroende och en dålig självkänsla som en följd av de ofta förekommande relationsproblemen med föräldrarna, främst modern. I detta ingår en brist på kunskap om hur man lever sitt liv och hur man skapar fungerande relationer. Flickorna famlar i osäkerhet och söker bekräftelse hos vänner och pojkvänner och de blir ett lätt byte för dem som vill utnyttja osäkra flickor. Författarna menar att den låga självkänslan är central i processen. Åsa Levinsson talar också om kvinnornas självkänsla.

Självkänsla är jätteviktigt, det är ju det som styr människan, vilken typ av självkänsla man har. Och det är ju lite paradoxalt så, men många av dom här kvinnorna beskriver ju att dom i prostitutionen för första gången känner sig bekräftade. Och det är ju ganska allvarligt, för bekräftelse är någonting som alla behöver och om man upplever det först vid

prostitutionssammanhang så talar det för på något sätt hur lite av den varan man fått tidigare. Självkänsla styr ju som sagt mycket av ens beteende och det är någonting som stärker en...

Maria pratar också om självkänsla, och beskriver hur hon själv agerade när hon var aktiv inom könshandeln. Hon berättar att hon inte tyckte om att få medkänsla.

Första gången socialen tog mig så bara ”ja men gud” för att jag jobbade som strippa, de sade ”oh men det är så förnedrande och du har så fel självbild och du är värd så mycket mer” och jag sade ”nej men det är jättebra och jag får så bra självförtroende och du vet att dom tycker att jag är så snygg och det höjer mitt självförtroende” men det var ju bara en falsk bild... Det handlar ju om överlevnad. För att skulle jag ha stått där själv och sagt ”ja jag är så usel” liksom... ja det funkar ju inte, så man har en överlevnadsstrategi: ”nej det här är okej, jag mår jättebra och så tjänar jag mycket pengar och jag blir jätterik”. Jamen visst, jag hade kunnat bli svinrik men pengarna gick ju till droger droger droger, det var det enda, inte ens till mat. För att det räckte det inte till faktiskt. Nej alltså, jag tror inte att någon kan vara lycklig.

-Men vad kände du när den där socialarbetaren sade så?

Då blev det ju ungefär som att hon klappade en på huvudet, ”lilla flicka”... Men jag klarar nog mig själv! Jag går och tar två torskar till så slipper jag er. Och så blev det ju ungefär till slut. Att man liksom inte vill ha med någon att göra. Det blev som att folk föraktar en. Och sen också det här med liksom att kriminalisera, det är ju inte bättre heller, för då bevisar du dessutom att det verkligen inte är okej, det är det ju inte i och för sig, men att kriminalisera, då sätter du bara en lag. Det är ungefär som att narkotikabrott är kriminellt, det är samma sak. Folk slutar inte, men det blir straffbart. Alltså, det har inget betydelse ... knarkar du, då skiter du i om du hamnar i fängelse, och köper du horor... så skiter du väl också antagligen om du hamnar i fängelse. Och det handlar ju inte ens om fängelse. Det är ju bara på papper du inte får, men so what. Så det blir bara negativt. Ingen effekt alls.

Det jobbigaste är när folk säger ”men gud stackars flicka, går du på gatan, åh jag vill hjälpa dig...” för då har du liksom...då har du förnedrat en. Det är ju inte kul att gå där, men det är inte kul att höra det heller, att ”stackars dig, oj är det så illa...”

Maria berättar att hon inte bara försörjde sig på prostitution utan också kriminalitet, vilket hade högre status i hennes kretsar.

Fortfarande så än idag kan jag känna att jag gick inte så jävla mycket där, jag gjorde så mycket andra brott. Och det är jäkligt bra, det var många som var väldigt avundsjuka på mig. Eftersom jag inte behövde gå... ja jag gick i varje fall inte jämt. Det är många som går där varje natt. Och jag behövde ju inte, jag kunde ju vara borta i ett halvår. Ibland så gick jag där uppe och sålde knark och så gick jag och såg ut som en hora, fast jag var inte det. Alltså just då var jag inte det, för då sålde jag. Bra täckmantel. Och då är man också väldigt bra i rang. Alltså för att du inte behöver gå där. Man behöver liksom inte sälja sin kropp. Så att dom är ju lägst i rang. Nej, tiggarna står under. Tiggarna, och speciellt dom som sitter och tigger. Men annars så... jag tror till och med att om du rånar och mördar folk, så ligger du bättre till. Dom är ju inte så bra i knarkarvärlden heller. Sen är det ju inte så att knarkare föraktar dom, inte så att dom ”å din jävla hora”, inte så, men... det är ändå någonting liksom, man skyftar inte med att man går på gatan. Så jag brukade ljuga till och med! När man var ute och köpte knark, ”fan vad mycket pengar du har då, vad har du gjort” – ”jag rånade en snubbe!” Man kunde inte erkänna att man går på gatan, utan ”åh jag rånade, jag slog ned en kärring”. Nej det var faktiskt så. Det är bättre att göra det istället.

Bakgater (1986) tar upp olika försvar kvinnorna använder sig av. Ett är att lura kunderna, som de menar är mycket vanligt, i boken beskrivs att en del går på gatan och bara tar eller rånar

pengar från kunderna utan att prostituera sig. Man kan till exempel lämna platsen så fort man fått betalt, innan könsakten skall börja. Maria berättar att hon ofta tog pengar av könsköparna.

Fast jag brukar ändå tänka så att det är min främsta uppgift... på jorden... (skratt) Nej men då, i första hand, var att blåsa torsk. Och ursäkta mig, men jag är stolt över det. Jag har blåst så jäkla många. Och jag gillar inte, alltså vem gillar... det finns inte en kvinna som tycker att det är okej med sexhandel. Alltså hatar man dom männen som... jag tror att i feministisk synvinkel skulle nog dom flesta tycka att jag gjort något jäkligt bra. Och då får man se till det. Sen har jag väl blivit utnyttjad också fast just det att det var så många som jag blåste... minen när man liksom bara tar alla pengar. Sjuttio tusen snodde jag från en! Det bästa jag har gjort! Förklara det för frugan du! Jag är stolt över det och jag skulle kunna göra det igen om jag hade möjligheten. Hade jag en möjlighet utan att riskera mitt eget liv... då skulle jag gärna blåsa dom igen. Fast jag skulle aldrig vilja ha sex med dom.

Jämställdhet

Könshandeln (SOU, 1995) tar upp hur viktigt det är att alla människor är lika värda, och den visionen är inte förenlig med att män kan köpa sex av kvinnor. Utredaren skriver också att principen med att kvinnor behandlas som objekt för mäns sexualitet inte är förenligt med synen på kvinnor och män i ett jämställt samhälle. Raija Dilén uppger att hon inte funderar kring jämställdhet i sitt arbete men Åsa Levinsson tar upp att prostitution inte bara har individuella orsaker utan också kan ha strukturella orsaker.

Det finns en strukturell faktor också, som man inte får glömma. Någonstans så är det ju så, tycker jag, att relationen mellan könen blir väldigt tydlig i dom här sammanhangen. Sen får man inte heller glömma att det finns en väldigt stor efterfrågan. Det är trots allt så att efterfrågan är stor bland männen, det tycker jag är viktigt att man har med sig. Jag tänker att förutsättningen för att prostitutionen ska kunna existera är ändå att det finns en könsmaktsordning. Jag ser det nog som förutsättningen för att det ska kunna finnas, hade vi levt i ett helt jämställt samhälle så hade inte prostitutionen kunnat existera på samma sätt. Det bygger ju på att man tycker att det är okej att man betalar för andra människor, alltså man kan väl jämföra lite grann med slavhandel till exempel. Slavhandel är inte heller möjlig i ett jämställt samhälle.

Jag frågade Maria om hur hon såg på de kvinnor som arbetar för att prostitution ska bli socialt accepterat och att prostituerade skall skapa fackföreningar och liknande.

Ja då kanske hon tycker att det är en jättebra grej, men vänta tills att hon träffar svinen och börjar ledsna på sin egen kropp... Nej men alltså, fackföreningar... Fuck you! (skratt) Nej men fackföreningar, det verkar helt sjukt.

Alltså, jag är ingen feminist. Inte i den bemärkelsen. Fast det finns ju faktiskt män som säljer sig också... och det pratas det inte om. Killar säljer ju också sex. Och det är ju ingen som diskuterar det. Vem ska försvara dom stackars killarna ... För att det är så där ”dom stackars kvinnorna på Malmskillnadsgatan”. Men det finns andra. Alltså, samhället är ju uppbyggt både för män och kvinnor, och lesbiska och bögar och allt. Sånt är också intressant... För dom männen är säkert också lika underkastade som kvinnorna på Malmskillnadsgatan.

Lagstiftningens syfte

Enligt utredningen *Könshandeln* (SOU) från 1995 skulle både köpare och säljare omfattas av kriminaliseringen av prostitution. Regeringen följde inte utredningens förslag utan kriminaliserade endast köparen. Argumenten för en kriminalisering var bl.a. att det skulle fylla en normbildande funktion och göra klart att prostitution inte är socialt acceptabelt.

Könsköparna skulle avhållas med risk för upptäckt, polisutredning och rättegång. Kriminaliseringen skulle avhålla kvinnor från att börja inom könshandeln. Nackdelar med kriminalisering nämns, att prostitutionen riskerar att drivas ”under jord”, att risken för fysiska övergrepp eventuellt ökar samt att kriminella ändå inte låter sig hindras av en sådan lag. Utredaren skriver att svårigheterna vid en kriminalisering kan tyckas stora, men inte skall överdrivas och att förutsättningen är att arbetet mot prostitution ges ökade resurser hos polisen. Lagstiftningen syftar till att förmedla en syn om att alla människor har lika värde:

Könshandeln skadar också samhället i stort. Att män kan köpa tillträde till kvinnors kön för att tillfredställa sina egna sexuella behov strider mot uppfattningen om alla människors lika värde och strävandena mot full jämställdhet mellan kvinnor och män. Könshandeln förmedlar en oacceptabel människosyn och är ett hinder för individens utveckling. Till de negativa verkningarna för samhället hör också kostnaderna för de sjukdomar och skador som prostitutionen orsakar och den kriminalitet som ingår i eller är en följd av könshandeln. (SOU, 1995, s.13)

Utredningen ger en sammantagen bild av skadeverkningarna från könshandeln, att kvinnorna får så pass illa att prostitution inte kan vara acceptabel. Kvinnor som vistas endast en kortare tid i könshandeln kan ibland klara sig utan sociala, psykiska eller fysiska skador men dessa kvinnor är undantag. Med prostitution följer kriminalitet som våld, missbruk och organiserad brottslighet. Männerna som köper sex får också illa, de kan t.ex. uppleva skam. Ofta menar man att de är vanliga män, men i så fall vanliga i meningen att de finns i alla yrkesgrupper, inkomstklasser och civilstånd, men däremot har de ett annorlunda förhållningssätt till sexualitet och kvinnor. De brukar inte se sig själva som delaktiga i könshandeln. Köparen får i könshandeln tillfälle till en avskalad relation där han slipper att lämna ut sig själv i en genuin mänsklig kontakt. Könsköparen lider dock inte samma skada som könssäljaren, för han kan behålla sin identitet som t.ex. familjefar och yrkesman, medan prostitutionen blir som en identitet för kvinnan. Enligt utredningen tycks inget gott komma ur prostitutionen. Kvinnorna får illa, samhället skadas och även männen får illa. Med en lag mot prostitutionen skulle man kunna förhindra detta i viss mån. De båda socialsekreterarna menar att det bästa sättet att undvika prostitution är att arbeta förebyggande och att fokusera på könsköparens ansvar.

Ja jo jag tror det är det man måste göra. Man måste. Finns det ingen efterfrågan så... man måste börja med männen och sönerna, man måste tala om för dom att det inte är okej. Men det är lite hysch-hysch, man pratar inte så mycket om det ... Jag tror inte det är någon som skulle kunna tänka sig att ens egen pappa eller bror skulle köpa sex. Men ändå finns det ju...

– Men sexköpslagen avskräcker ändå?

Ja jag tycker ändå att den visar från samhället att så här gör man inte.

– Vad tror du att de här männen får ut av att köpa sex?

Jag tror att det handlar om att man är rädd för närhet, att man inte vågar släppa in... Ja, enligt alla studier är det förstas något fel på mamman som har uppfostrat honom... (skratt) Man tycker att det är bekvämt att man betalar för sig, man behöver inte blanda sig i och bry sig hur den andra mår... Det är liksom inga känslor alls. (Raija Dilén)

Det är väl någonting som man har sett dom senaste åren i alla fall att man pratar mer om just efterfrågan, tidigare har fokus legat på kvinnorna och man har forskat där och sökt förklaringarna där. Och den andra delen, den stora viktiga delen, har liksom varit väldigt otydlig. Så jag tycker att man ska lägga mera fokus på den. (Åsa Levinsson)

Man är kanske lite dålig på det, men jag tycker det skulle vara jätteviktigt... framför allt nu när man från samhällets sida satt ramar i och med att man gjort lagen, att det inte är okej, man har ju någon stans dragit en gräns att det inte är okej... Jag tycker det skulle vara

jätte viktigt att man pratar om det här skolan, i lumpen... faktiskt vi kvinnor som uppfostrar våra söner, jag tror man måste börja där och säga att det inte är okej för att dom flesta som köper är i alla fall män. Och dom har ju mammor allihop... och man måste börja redan i skolan. Dom kallar varandra "hora" och sådant men jag tror inte ens dom vet vad det ordet betyder! Jag tror inte dom skulle säga så om de visste vad det egentligen innebär. (Raija Dilén)

– Tror du att prostitution helt kan försvinna?

Trodde jag inte det så skulle inte jag jobba här. Den inställningen måste man ju på något sätt ha. Eller det målet i alla fall... Man måste ändå ha den inställningen att saker och ting går att förändra. Men det är ju ett stort, det är ju ett jätteprojekt och sen är det ju så att det finns en legaliseringsvåg i Europa som ändå är ändå ganska stark och jag tycker det är väldigt bra att Sverige ändå har tagit ställning i den här frågan och sagt att vi tycker inte att det är okej att... att man kan köpa andra människor... (Åsa Levinsson)

Båda socialsekreterarna gör en jämförelse med barnaga-lagen och hoppas på att sexköpslagen skall få samma normbildande effekt.

Så man måste informera redan i skolan, jag tror det är jätte viktigt att man gör det, att man gör inte så (köper sex). Var det på sjuttio- eller åttiotalet när det blev förbjudet att slå barn, nu vet alla barn, alla vet att man inte får slå, att det inte är okej. Fortfarande kanske man pratar om att man inte får slå kvinnor men det är inte lika inpräntat... Men i alla fall det här att man inte slår barn, det har ju gått in hos folk och jag hoppas verkligen att det är en attitydförändring, att man tycker att det inte är ... det är ju ingen man som är stolt och säger att "jag köper sex", det gör dom ju inte... (Raija Dilén)

Jag tycker att det är en väldigt bra lag för den talar om att det inte är okej att köpa en annan person. Och sen tycker jag att den är bra för den sätter fokus just på efterfrågan på ett sätt som man inte har gjort tidigare och det tycker jag också är jättebra. Så att jag tycker att det är en bra lag. Man kan väl också se den som att den är på sikt attitydförändrande, ungefär som barnaga-lagen eller en annan sådan lagstiftning. Nu tycker man att det är självklart att man inte slår sina barn, det tyckte man inte för femtio år sen utan då var det ju precis tvärt om. Att den här lagen kanske kan få samma konsekvens hade ju varit väldigt bra. (Åsa Levinsson)

Maria tycker att lagen är mycket negativ. Hon menar att kvinnorna fortfarande är utsatta. Hon beskriver att det nu är mannen som ställer villkoren eftersom det är han som tar risken eftersom han begår den brottsliga handlingen.

Jag har aldrig gillat lagen. Från första dagen. Med tanke på att det blir fler våldsbrott mot tjejerna så är det bara negativt. Och den ger ju männen makten. För att tjejerna, man går ju där för att man är i behov av pengar. Då är man ju redan lite underkastad. Jag vill ha pengar. Okej, om jag duger för dig så kommer du ge mig pengar och så kan vi ha sex. Om jag duger, då har jag ett litet värde, jag kan bestämma vart vi går typ. Men när det är olagligt, då blir det ju männens makt. Då blir det mer ur deras synvinkel. Jag behöver pengar. Då har ju *dom* makten. Och eftersom det är kriminellt och jag vill ha dina pengar, då är det dina villkor som gäller. Alltså gör vi som du vill och åker dit du vill. Ja då är det ju deras makt ändå. Eftersom det är dom som blir dom utsatta ur lagsynpunkt. Nej, så att lagen är dum. Väldigt dum...

Det blir ju i stället att det här är något riktigt jävla fel och äckligt. Det blir så att det är så fruktansvärt fel att vi måste lagstifta det. Och det innebär att då blir kvinnor ännu sämre för då gör ju dom något som är fruktansvärt fel. (Maria)

Förändringar efter lagens införande

Att prostitution ökar eller minskar kan ha olika orsaker. Sexköpslagen skulle kunna ha en sådan effekt att färre köpare vågar köpa sex av rädsla för repressalier och att kvinnorna inom prostitutionen därmed inte säljer sex i samma utsträckning eftersom kundunderlaget inte längre är så stort. I *Könshandeln* (SOU, 1995) står att prostitutionen minskade kraftigt under början av åttiotalet och sedan ökade under början av nittiotalet. Skälet för minskningen på åttiotalet kan då vara att prostitutionsgrupperna har varit effektiva, att det fanns en rädsla för hiv och aids samt allmänt förändrade attityder till prostitution. Orsaker till ökningen under nittiotalets början kan ha varit lågkonjunkturen, många kvinnor som slutat sälja sex återkom till gatan och uppgav att detta berodde på arbetslöshet och ekonomiska problem. Andra orsaker till att kvinnor försvinner från gatuprostitutionen kan vara att de övergår till prostitution i annan form eller till missbrukarvården, vissa slutar för att de fått ett arbete, gift sig eller att någon annan avgörande händelse inträffat. En del avlider till följd av till exempel överdos, självmord eller mord och där är mörkertalet stort.

Enligt *Kännedom om prostitution 2003* (SoS, 2004) så har gatuprostitutionen minskat, Prostitutionscentrum i Stockholm säger i rapporten att det har gått från att vara 50 kvinnor på gatan innan lagen till 25-30 kvinnor varje kväll, enligt polisen är det bara mellan fem och sju varje kväll och 50-60 totalt. I rapporten står att siffrorna skiljer eftersom uppgiftslämnarna kanske vistas vid olika tider och dagar på gatan. Polisen menar att sexköpen minskat med 90 procent jämfört med 1998 och att många missbrukande kvinnor försvunnit sedan lagen infördes, en del av dessa kvinnor finns inom kriminalvården, andra är i behandling. Enligt rapporten var läget i Göteborg att cirka 300 kvinnor fanns inom könshandeln före lagen, efteråt 100. Åsa Levinsson ger en ännu lägre siffra idag. Liksom i Stockholm menar uppgiftslämnarna i Göteborg enligt rapporten att det inte finns lika många kvinnor som missbrukar på gatan längre. Både Åsa Levinsson och Raija Dilén är mycket positiva till lagen och menar att det har blivit färre köpare och säljare på gatan sedan lagen infördes.

I medierna har det rapporterats om hur kvinnor säljer sex över nätet i stället, men i och med att Internet slog igenom (i början på/mitten av nittiotalet) nära i tiden då sexköpslagen kom så kan det vara svårt att dra några slutsatser om att det har ett samband. I RFSU's studie *Prostitution på Internet* (2003) står att prostitutionen fått lägre trösklar och det är lättare för gemene man att få tillgång till och kunskap om sexsäljare. Författaren skriver att det är frågan om internetprostitution verkligen skall kallas för "dold" prostitution, eftersom priser, tjänster och kontaktmöjligheter presenteras klart och tydligt. Troligtvis är det enklare att skicka ett e-postmeddelande än att ta bilen till något av de kända prostitutionsstråken. Det beskrivs att många av dessa webbplatser ser snyggt designade ut med professionellt gjorda foton på kvinnorna, vilket troligtvis gör det lättare för köparen att bortse från de negativa aspekterna. När möjligheten till snabb kontakt finns där så kan steget att ta kontakt med en kvinna som säljer sig vara liten. Anonymiteten är också större, på gatan är det större risk att en köpare blir ertappad. Åsa Levinsson menar att det är svårt att veta var kvinnorna som har slutat har tagit vägen.

Vi träffar ju inte dom kvinnorna som försvann när lagen kom till, dom har ju inte vi kontakt med så att jag har lite svårt att uttala mig om den faktiskt har förbättrat situationen för kvinnorna. Vissa har säkert gått över till att använda sig av Internet och andra sätt att hålla kontakt med sina köpare, en andel har säkert lämnat prostitutionen. Så att det finns väl lite olika. Men förhoppningsvis har det ju bidragit till att några i alla fall har lämnat könshandeln. För några så har det ju säkert inneburit något positivt men jag kan ju inte säga att... jag kan inte dra några generella slutsatser av det. Det är svårt. (Åsa Levinsson)

Det är mindre folk på gatan, det är det och vi har faktiskt hjälpt väldigt många. Och det är mycket lugnare på gatan, det har egentligen blivit väldigt tråkigt för det händer inte så mycket... Och dom här köpen, dom går väldigt snabbt till, förut kunde dom hänga på bilarna och prata och dividera hittan och dittan med kunderna, men nu är det annorlunda eftersom polisen är väldigt mycket på gatan... (Raija Dilén)

Man kan väl säga att när prostitutionsgruppen startade i Göteborg 1981, så räknade man att det fanns fyra – fem hundra prostituerade i Göteborg. Idag kanske vi skulle kunna uppskatta den siffran till ett femtiotal, max. Och det blev en ganska tydlig ”down” då när lagen kom, vi såg ganska tydligt att antalet minskade drastiskt. Sen förekommer prostitution på andra ställen, det finns bordellverksamheter och alla typer av inomhusprostitution, Internet, det finns mobiltelefoner... Men jag tror inte att sexköpslagen i sig har skyndat på eller bidragit till att ett större antal kvinnor annonserar via nätet eller använder sina mobiltelefoner för det tror jag hade hänt i alla fall. Det är ju inte särskilt bekvämt att stå på Rosenlundsgatan (prostitutionsstråk i Göteborg) en dag som idag till exempel, i snöstorm och minusgrader och liksom... Det är klart att det är bekvämare att sitta hemma och boka tider. Absolut. (Åsa Levinsson)

Och det här med prostitution ute på gatan i alla fall, den har minskat, minst en tredjedel om inte mer. Mot köparna också, polisen drar till med ännu mer... Vi samarbetar mycket med polisen. Det har minskat ordentligt och det är många som dom har slutat, dom har *inte* bytt arenor eller så som det står. Och själva företeelsen ... det här är inget stort problem i Sverige, prostitution som det pratas om, det säljer mycket tidningar, det pratas hemskt mycket men det är inte så att det omfattar många tjejer... Det är flera som har slutat och det här som tidningarna alltid vill att vi ska säga, att dom har flyttat till nätet eller att dom har flyttat inomhus... nätet, det kom ju då, så det har inget att göra med det... och dom tjejerna som är ute, dom skulle aldrig klara av det, det är ju olika status på dom också vilka som går (och säljer sig) på restaurang ... men jag vet att det var några som flyttade till nätet. (Raija Dilén)

Maria menar att lagen gjort att det blir fler våldsbrott mot kvinnorna på gatan. Hon beskriver själv att det innan lagen varit ganska lugnt men att hon efter lagens införande har varit utsatt för flera allvarliga övergrepp eftersom könshandeln inte längre kan ske lika öppet.

Sen när lagen kom, det som hände mig var att jag har råkat ut för skummare människor, för det är mer så att man måste smyga med det och det innebär att du träffar jåkligt mycket mer sjuka människor... Jag har hamnat på sjukhus ett antal gånger, sen kan man ju inte bevisa att det beror på lagen men jag anser att det gör det för att det är mer dolt och hemligt. Man måste åka längre bort, det blir liksom ut till ödemarker och där är det också farligt. För förut då var det garaget vid Malmskillnadsgatan... Men helt plötsligt så får man åka till Södertälje till någon skog liksom, man hade ju inget val för man måste ju försäkra sig att man inte har poliser efter sig och helt plötsligt så är du där ute... jag har varit med om knäppa typer men... Ute i skogen, vad gör du då... (Maria)

Farligare könsköpare?

I *Könshandeln* (SOU, 1995) menar författaren att könsköparen ibland anser sig inte bara ha köpt bestämda sexuella tjänster utan också säljarens rätt till en mänsklig och värdig behandling. Men många kvinnor värderar sig själva lågt och uppfattar våldet som en naturlig del av livet och en bekräftelse på att de inte är värda bättre. De bagatelliserar det som händer och ser det som att våld följer med yrket. Enligt *Kännedom om prostitution 2003* (SoS, 2004) finns det röster som talar för att sexköpslagen gör att kvinnorna inom prostitutionen utsätts för mer våld än tidigare. Bland annat refereras till en magisteruppsats där de intervjuade kvinnorna med prostitutionserfarenhet berättar att kunderna var mer rädda och stressade än

tidigare, vilket gjorde det svårare att bedöma huruvida sexköparen var okej eller inte, samt att det blivit stressigare på gatan och färre kvinnor där, så det blev också svårare att varna varandra för farliga kunder. I rapporten står att det är oklart om det verkligen är så att det har blivit våldsammare på gatan, klart är dock att kvinnorna upplever det så. Några av rapportens informanter stämmer in och menar att kunderna är färre och just därför är det större andel som är "farliga" och de "justa" kunderna har försvunnit från gatan. Det är inte alltid våld som avses när informanterna talar om udda kunder, utan de kan också mena att kunderna har konstigare önskemål om sexuella tjänster, som i sig kan innebära t.ex. våldshandlingar. Polisen menar att våldet *inte* har ökat sedan lagen infördes, dock står i rapporten att kvinnorna tenderar att ha en hög tröskel för vad som definieras som våld och därför kan våldet vara underreporterat. Slutsatsen i rapporten är att många vittnar om ökat våld, men att det är få uppgifter som pekar på att det faktiskt är så, samt att våld är nära förknippat med prostitution, oavsett om det finns en lagstiftning eller inte. Marias egen upplevelse är att lagen har gjort att det kommer fram mer våldsamma sexköpare än tidigare.

Jag kan berätta vad som har hänt efter sexköpslagen. Innan hade jag blivit rånad på en mobiltelefon och en guldring. Pengarna glömde han ta tillbaka! (skratt) Eller rån, han hotade med kniv, jag hade också en kniv men han var snabbare. Det händer i missbruksvärlden, helt normalt. Men efter att sexköpslagen kom har jag blivit knivskuren, flera gånger. Jag har nästan blivit skjuten. Jag har varit inlåst i en lägenhet så jag fick klättra upp på taket och hoppa, så några grannar såg och ringde polis och ambulans och allting. Såna grejer, för mig är det jättehemska grejer... alltså det är nog det för alla, men i missbrukarvärlden så är du van och kanske är det mycket våld och bråk men just sen sexköpslagen kom, jag var kvar kanske ett eller två år efter att den kom, så det hann hända mycket. En gång hittade en kompis mig alldeles blodig och sönderslagen... det var också en torsk som hade gjort det. Och det var för att nu måste man gömma sig mycket mer, allting var mycket mer hemligt, man hade ingen uppbackning, inget skydd, polisen blev man tvungen att gömma sig för, annars förlorar jag mina pengar, min kund. Så att det handlar ju om, innan kunde man ju ha lite skydd från polisen, alltså inte att man har det egentligen men dom ser i alla fall, det finns någon som ser var man tar vägen. Men helt plötsligt fanns det ingen, alltså man kan inte ta hjälp av någon. Men så var jag i alla fall och anmälde den här, jag har anmält två grejer av det här. Och jag har bara fått förnedring av polisen där så jag har dragit tillbaka anmälan. Dom bara "du förstår väl att eftersom du går på gatan är det svårt att bevisa våld..." jag har varit på sjukhus och sytts liksom, vad fan tror du, jag blöder överallt... "Ja men du utsatte dig själv för det här..." Där ser jag ett stort problem också, vilka kvinnor vågar anmäla? Ja jag gjorde aldrig mer det, jag vågar inte och skulle jag bli våldtagen nu, så skulle jag fan inte anmäla det heller. Nej man blir våldtagen igen... Där kan jag se ett stort behov av förändring... hos socialen och polisen. Trevligare bemötande. För att det är liksom när en vanlig människa utsatts för någonting då är det så här "oj då jättegrej" men har du gått på gatan någon gång i livet, då får du skylla dig själv.

Jag frågade Raija Dilén om det är så att sexköparna blivit farligare, som det sägs. Hon menar att männen inte är "knäppare" utan det är snarare så att dom syns mer, att samma män fanns även förut i samma utsträckning men att de då försvann i mängden av "alldagliga" sexköpare. Hon menar att de alldagliga sexköparna har försvunnit av rädsla för just lagen.

Ja det säger ju tidningarna (att könsköparna blivit farligare)... det brukar tidningarna göra... Nej det är dom inte och våld och sådant, det finns och det har alltid funnits, det finns varenda dag och det kommer alltid att finnas. Men dom här männen som har psykisk problematik, dom syns lite mera eftersom det inte är sån trafik som förr men dom har ju inte blivit fler, det har dom inte blivit.

– Vad tror du har hänt med den här "vanliga" sexköparna?

Jag tror inte dom vill längre, eftersom gatan är så väldigt bevakad ... och sen är det säkert några som har tänkt att ”det här kanske inte är okej”, eftersom man pratar om det och det är förbjudet... men förut var det väldigt mycket såna där vanliga pappor som hade bilbarnstolar och allt i bilen. Inte så kul att få böter, det är ju enkelriktat och alla kör ju mot dom här trafikreglerna där, man kan ju egentligen inte åka bil där. Så det är nog inte så roligt att bli ertappad där. Sen har ju dom som bor vid kyrkogården gjort olika raider, dom har kastat vatten från balkongen och dom har fotograferat alla och skickat hem bilder och så där... (Raija Dilén)

Socialt arbete med kvinnor i könshandeln

Raija Dilén beskriver att det finns resurser för de kvinnor som vill sluta sälja sex och hon berättar om ett socialt program som går ut på att socialtjänsten skall vara mer frikostig med försörjningsstöd när det gäller en kvinna som håller på att sluta med prostitution, för att hon skall kunna leva drägligt utan att riskera att återfalla i könshandel. Åsa Levinsson håller inte riktigt med om att alla resurser finns.

Jag tror att alla dom som verkligen vill, även om man alltid gnäller att dom har dragit ned resurser, men jag tycker att för dom som verkligen vill göra någonting så finns alla resurser. I Stockholms stad, alla stadsdelarna, har ett socialt program för att hjälpa dom här tjejerna. För att minska prostitutionen. Den är under omarbete och det är väldigt få som vet att det finns, för man pratar ju inte om det, men den går ju i stort ut på att när vi följer med, vi vet ju vi som jobbar när vi följer med en sån tjej (till socialtjänsten), jag tar ett exempel, att det finns tjejer som har hästar eller hundar, och stadsdelarna hänvisar till existensminimum när man betalar, dom betalar ju till exempel inte hundmat och då kanske dom måste avliva hundarna, men det kan man ju liksom inte kräva. Då ska dom öppna lite på plånboken, kanske om två år då vi har jobbat med den här tjejen så kanske hon kan betala sina hundar själv och det här programmet går ut på det att man liksom ska vara lite mera vidsynt och ha lite flera alternativ... (Raija Dilén)

Alltså resurserna ökar ju inte inom våran bransch utan snarare tvärt om, så om man ska säga rent hjälpmässigt för kvinnorna så har det inte ju förbättrats. Det kan man väl inte säga. Men däremot så har det väl, här i Göteborg så finns en verksamhet som kallas för KAST (Köpare av sexuella tjänster) som jobbar riktat mot sexköpare och kan man hjälpa köparna så kanske det i sin tur också gör situationen enklare för kvinnorna. Det är väl så att resurserna i stort inte ökar i samhället. Det här är inget man satsar på. Alla har åsikter om det och det är ett område som är ganska spännande och liksom hemlighetsfullt och sådär men det är egentligen ingen som är beredd att göra någonting (Åsa Levinsson)

Maria pratar om vad som skulle ha kunnat hjälpa henne att sluta med prostitution och droger. Hon menar att ingen behandling fungerat, utan hon lade av när hon var gravid och socialtjänsten sade att de kanske skulle omhänderta barnet vid födseln. Hon slutade omgående och gick inte i behandling, men hon har viss kontakt med socialtjänsten än idag. Hon berättar också om att det förekommer att både poliser och personal på behandlingshem utnyttjar kvinnor.

– Vad hade kunnat hjälpa dig att sluta?

Att vara drogfri. Jag hade mina chanser... jag kan inte skylla på samhället så för jag hade mina chanser. Så jag har varit på hundra behandlingshem eller någonting sådant, men det har inte funkat. Det dröjer ju, jag hade hållit på med droger i typ tio år när jag började gå på gatan. Så det var ju inte så att jag började ta knark och sen åkte direkt till gatan, utan det tar ju ett tag. Men hade jag fått hjälp lite tidigare, tvångshjälp kanske. Jag är emot LVM (tvångsvård av missbrukare) i och för sig men alltså, något annat... inte inlåsning utan *hjälp*. Alltså att man får en möjlighet att se hur det är att leva, då tror jag, för att det har jag insett nu när jag är drogfri, att hade någon sagt till mig, talat om för mig, att så här kan ditt

liv vara, så här kan det verkligen se ut och det är inget orealistiskt, då hade jag slutat knarka för länge sen. Och då hade jag inte behövt gå på gatan eller begå brott. Men eftersom man inte får hjälp, det är istället ”visst du ska få hjälp men då måste du...”, de ställer krav som du måste uppfylla, du måste göra det här och gör du allt det här så kanske du kan få en bostad. Kanske kanske om några år. Och då känns det bara som ”gud det är ju skit, jag kommer ju aldrig att greja det här”, men sen så gjorde jag ju det. Men det är så här... hade jag vetat att det inte var så här jäkla svårt att lägga av, då hade jag slutat tidigare.

Jag måste ändå säga en sak, att horeri förekommer på behandlingshem också, man kan inte lita på folk som jobbar där. I de lugnaste vatten simmar de fulaste fiskarna... Som inte betalar i kontanter men i form av andra saker, hjälp att ta in grejer, det har jag vart med om. Då har jag ändå fått betala för grejerna också. Men för att få hjälpen att få det insmugglat, så har man betalt med sin kropp. Det måste jag poängtera. Det finns poliser också... Norrmalmspolisen, deras omklädningsrum... där har jag varit! Det bör folk känna till, det är verkligen så, det är inte bara skitsnack. Så man kan inte lita på någon. Det kan vara din man... (Maria)

Raija Dilén berättar att många av kvinnorna är besvikna på socialtjänsten, eftersom många fått sina barn omhändertagna.

Det är många som har fått nog av soc och det är inte alltid så roligt att säga att man kommer från soc... för dom är så besvikna. För det är väldigt många som... dom flesta har barn men det är ingen som har barnen hemma hos sig. Oftast är det ju inget som är deras fel, det tillhör ju liksom deras bild, dom har aldrig fått någon hjälp och det är aldrig någon som hör dem eller någon ting för dom har blivit... dom är ju så illa därän.

Att sluta med könshandel

I *Vägen ut!* (Hedin & Månsson, 1998) beskrivs de svåra processer en kvinna inom prostitutionen ofta går igenom när hon ska sluta med könshandel. Hon skall bland annat ”presentera sig” rätt, sända ut rätt signaler, förstå sociala koder i den nya kontexten. Hon behöver bekräftelse från hennes närstående, att de godkänner henne i hennes nya roll som ”vanlig kvinna”. Hon måste hantera intima relationer, kunna träffa nya partners, men kanske finns känslor och handlingsmönster kvar från det gamla livet. Hon måste troligtvis helt byta nätverk eftersom relationerna förändras efter hennes uppbrott och det blir svårt att upprätthålla de gamla kontakterna. Hon måste finna ett sätt att förhålla sig till prostitutionsmiljön, kanske måste hon avhålla sig helt från det som är relaterat till prostitution för att undvika återfall. Hon måste slutligen kunna hantera resterna av den tidigare identiteten eftersom hon kanske kommer att längta tillbaka ibland. Raija Dilén pratar om det som Maria tidigare pratade om, att kunna ge kvinnorna en bild av att ett annat liv är möjligt.

Man måste ju lämna meddelandet att hon har möjlighet och resurser att lämna det här och börja leva på ett annat sätt och kanske sen under en övergångsperiod måste man vara generös för att hon ska så småningom ska omskola sig, kanske ha sjukpension, det är ju så hemskt olika... men att dom kan göra någonting annat. Ja, man måste motivera dom att det finns ett annat sätt att leva. Man måste göra det och sen måste dom när dom går på sina... var dom nu hamnar, särskilt dom som missbrukar, dom kan ju ha varit på jättemånga behandlingar men dom har aldrig tagit upp att dom prostituerar sig... Många är det som mår så dåligt, i alla fall dom äldre, så dom får sjukpension. Dom som är 45 och uppåt, dom har hållit på så där för länge och dom är så sjuka så det finns ju liksom ingenting... Sen är det ju yngre tjejer runtomkring... kanske lite över 20 som inte varit så länge... som i kontakt med vår läkare blir sjukskrivna kanske ett år eller någonting sådant för att dom under tiden kan jobba och börja med någonting annat. (Raija Dilén)

Socialsekreterarna beskriver vad kvinnorna kan behöva för hjälp när de slutar sälja sex.

Det är ju så hemskt olika, det är jätteolika, dom är ju för det första väldigt ensamma och övergivna allihop, så att det skulle vara väldigt bra ifall det fanns mindre lägenheter som dom kunde bo i kanske två och två och sen att man hade kontakt med någon som kom och gick och såg till att allting funkar... (Raija Dilén)

Först så behöver man ju att få saker och ting omkring sig att fungera, det här väldigt konkreta med boende och annan sysselsättning, att det ska funka med relationerna i familjen, man kanske har barn som man inte får träffa och så där. Dels det och sen är det ju... dom här kvinnorna som varit i prostitutionen ett tag, dom drabbas ju på olika sätt, dom här upplevelsena man har med sig påverkar ju en, naturligtvis. Den hjälpen måste man också få och det måste få ta den tid det tar, för att kunna ta sig igenom det här. Men sen så är det också en attityd ifrån samhället, som många av dom här kvinnorna möter som inte är så himla rolig. Bara en sån situation att när man ska söka sig ett arbete till exempel och arbetsgivaren frågar vad man har gjort dom senaste tio åren till exempel. Det är ju inget man skyltar med, det är ju inget man är stolt över. (Åsa Levinsson)

I *Könshandeln* (SOU, 1995) diskuteras de problem som kvinnorna bär med sig, vissa har en känsla av att det syns på dem vad de gjort och de kan ha svårt att finna gemenskap med någon utanför prostitutionsmiljön. En del vill isolera sig, vill inte vistas ute under dagtid och får fobier. Hemmet och prostitutionsmiljön är de enda ställen som kvinnan känner sig trygg i. I utredningen uppges att det finns kvinnor som lämnat prostitutionen men ändå uppehåller sig på gatan, för att de känner sig hemma där och upplever att de där är bland jämbördiga. Kanske har de ingen kontakt med vänner och anhöriga. Kanske vet de inte hur de ska bete sig, eftersom de bara kan livet på gatan. Många har också sedan barndomen med sig att man inte kan lita på någon, de upplever sig svikna av myndigheter och samhället. Genom könshandeln får de ett annat förhållningssätt mot män i allmänhet och ser alla män som potentiella könsköpare. Sammanfattningsvis menar utredaren att prostitutionens problematik berör många aspekter av kvinnans liv – identitet, tillhörighet i en subkultur, sexualitet, drogmissbruk och ekonomi vilket innebär att det är en livsstil som tar tid att förändra.

Så att det är mycket svårigheter, det är mycket hinder de möter på vägen och det är klart att utifrån det är det många som tänker att det är ingen idé. Det är ju stigmatiserande och många upplever att det står ”hora” stämplat i pannan på dom. Så att det är en jättetuff process tänker jag. (Åsa Levinsson)

Maria berättar att hon slutade med droger och prostitution när socialsekreterarna började prata om att omhänderta det barn hon var gravid med. Hon kom till ett familjehem och fick barnet under tiden hon bodde där, socialsekreterarna ville då föra henne till ett utredningshem där också två av hennes vänner fanns men Maria trodde att hon då skulle återfalla i missbruk och krävde att få kvarstanna i familjehemmet. Hennes två vänner har idag fallit tillbaka i missbruk och har inte sina barn hos sig. Då menade socialtjänsten att hon i alla fall skulle behandlas med Metadon men Maria ville inte ha det heller, hon säger att det är till och med starkare än det heroin som idag finns på gatan. Då tyckte de att hon skulle gå på öppenvård men då hade hon ändå varit drogfri så pass länge att hon inte kände att det var nödvändigt. Så hon slapp behandling och hon beskriver själv att hon blev drogfri ”på trots”, hon ville inte låta socialtjänsten få rätt. Maria talar också om att hon inte vill möta något medlidande eller få beröm från någon:

Klappa aldrig någon på huvudet, ”stackars flicka” som man gör med barnen... Man behöver inte höra hur duktig man är, till exempel som för att jag är drogfri. Nu jag får höra

att ”gud vad duktig, gud nu har du varit drogfri i flera år, gud vad duktig du är”... är det duktigt? Jag tycker inte det är ett dugg duktigt. Det är en självklarhet, alltså... för mig är det en självklarhet att vara drogfri och för mig är det inget som jag är duktig för. Så att nej, nu kanske inte alla tänker som jag men det är väldigt jobbigt att höra att man är så duktig. För då tänker man på när man var liten och man hade ritat en streckgubbe och var duktig.

Maria upplever inte att hon mår dåligt över vad som har hänt, hon ser den perioden som något som hände någon annan, att hon själv aldrig skulle begå brott eller sälja sex.

– Hur känner du nu när du ser tillbaka på den här tiden?

Mmm... Nu väntar du dig att jag ska säga så här att ”gud jag känner mig så äcklig, åh vad har jag gjort”, men nej, jag vet inte om det är något fel på mig... för att alla andra som jag har kontakt med som är drogfria, dom går fortfarande hos psykologer, en går efter tio år... Men alltså det är något fel på mig, för jag känner att det inte var *jag*, jag var ju så påtänd, jag vet ju inte ens vad jag har gjort. Alltså, det var ju inte *jag*. Jag menar, ska jag skämmas över allt jag gjort... då kan man ju inte leva. Tänk så här att... jag kan trösta mig med att många kompisar har varit på krogen och fått hem dåliga ragg... då kan jag trösta mig med att jag fick pengar, jag fick någonting för det. Alltså så att nej, nej dom flesta mår ju skitdåligt efteråt men jag gör ju inte det.

Jag blir lite schizofren... (skratt) Nej men det är sant, jag känner mig verkligen så här... ja för att det liksom, det är ju inte *jag*! *Jag* skulle aldrig göra något sådant, jag har mina moraler och värderingar och allting. Men sen så blir du påtänd och då blir du som en liten djävul... Jag har slagit ihjäl folk, tänkte jag säga... Nej men det vet jag inte, jag vet faktiskt inte hur många jag... alltså jag vet inte om jag har dödat eller inte till exempel. Fast det var ju inte jag i så fall. Alltså, *jag* skulle aldrig skada någon. Fast när du är desperat, då tänker du inte, du kopplar bort hjärnan... och då är man en annan människa. Så jag skyller allt... nä men gud, det är sant... alltså folk skyller på alkohol och det köper inte jag, men när du har petat i dej massor med heroin, lite amfetamin, några roppar (rohypnol)... alltså du blir så personlighetsförändrad, och det är så jag känner, att jag har inte gjort det där. Förnekelse...

Förebyggande arbete

I *Könshandeln* (SOU, 1995) tas vikten av förebyggande arbete upp, de menar att föräldrarnas inställning när det gäller sexualitet och könsroller är av största betydelse. För att barn ska bli jämställda och ansvarsställande män och kvinnor krävs jämställda förebilder och en känslomässigt varm och trygg uppväxt. På daghem och i skola skall flickor och pojkar få synas och använda alla delar av sin begåvning och i samhällslivet skall män och kvinnor värderas lika. I utredningen nämns att barnen i undervisningen måste få meddelandet att sexualitet och känsloliv hänger samman, att sex inte är en handelsvara eller får utövas på annans bekostnad. Andra exempel på vad som kan anses förebygga prostitution är ungdomsmottagningar och skolhälsovården. Både Raija Dilén och Åsa Levinsson instämmer och menar att det viktigaste när det gäller prostitution är förebyggande arbete. Maria talar främst om förebyggande i form av att narkotikamissbruket måste upphöra för att kvinnor inte skall lockas att börja inom könshandeln, t.ex. genom fler avgiftningsplatser.

Jag tror man skulle ha mera resurser till förebyggande arbete, jag tror det skulle vara jätteviktigt att börja kanske redan på mellanstadiet eller högstadiet, att prata om sex och samlevnad över huvud taget. Jag tror inte att man har tillräckligt mycket. På alla fängelser... Nu gör inte killarna lumpen heller längre... Man skulle prata om det, vad det egentligen är... (Raija Dilén)

Åsa Levinsson pratar om vikten av att människor som arbetar med barn och ungdomar ser negativa tendenser och handlar i tid.

Jag tycker att någonstans handlar det ändå om barn, eftersom den här jagstrukturen grundläggs väldigt tidigt i livet och det handlar ju om hur vi behandlar våra barn... att man ser liksom. Och jag tror att alla människor som jobbar med människor på olika sätt, både i skola och på socialtjänst och så där behöver bli duktiga på att se dom här tendenserna... Om ett barn är utsatt till exempel. Ett barn som inte blir sett, som får ta mycket ansvar... Det finns ju, jag tycker att man kan se någon slags tendenser bland ungdomar att man inte är rädd om sig. Jag tänker mycket på att mycket kontakter knyts via nätet. Internet är ju en ganska stor arena för ungdomar och man går in i olika roller och det slutar ju ibland med att man träffas "in real life" så att säga och vem är man då, var går gränserna, vad är okej, vad tycker jag, vad är okej för mig... Det är någon slags uppluckring av det här privata på något sätt som kanske kan vara lite oroväckande ibland... Ja, det är en lång diskussion men jag tycker att alla borde kunna bli duktigare på att se... ja, barn som inte blir sedda.

Jag har svårt att se att man ska komma åt det med tvångsmedel över huvud taget, utan det handlar nog om att föra ett ganska omfattande förebyggande arbete då man får börja väldigt tidigt... just att det här att man är vaksam på barn som får illa och förmedla någon slags vikt av att man är rädd om sig och det här som vi pratade om tidigare med självkänsla och jag tror att det är den enda vägen som på något sätt är framgångsrik faktiskt. Det är ett samhällsansvar, det är... det är ett ansvar som alla människor har. Att kunna se sånt. (Åsa Levinsson)

Våga prata om prostitution

Åsa Levinsson och Raija Dilén tar båda upp hur viktigt det är att professionella vågar prata om prostitution ifall de träffar en kvinna som de tror kan ha sådana erfarenheter, de menar att många nog är rädda för att säga "fel" och de vet heller inte hur de ska hjälpa.

Ja jag tänker mycket på att få ut det här, alltså till alla människor som arbetar... både i socialtjänst, skola och sjukvård och överallt där man möter människor, att man blir lite mera öppen och att man vågar fråga, vågar göra saker, att man blir duktigare på att se, inte bara personer som redan är i det utan också personer som befinner sig i riskzonen. Det här är ju ingenting som prostitutionsgruppen i Göteborg enbart kan göra utan det är ett ansvar som alla har. Och det finns olika saker är olika intressanta vid olika perioder... Nu diskuterar man ju väldigt mycket det här med kvinnovåld till exempel och det startas, som uppe i Piteå, mansgrupper mot kvinnovåld... Även prostitutionen skulle kunna hamna på dagordningen på det sättet. Att man säger ifrån. Men det är ju inte bara själva prostitutionen som ingår där utan hela pornografiindustrin, filmer och tidningar och det är inte bara prostitution i Sverige, det är ju trots allt så att en stor andel svenska män åker utomlands och köper sex. Så att det är en jätteindustri men i slutändan handlar det ändå om... folks uppfattning om det. (Åsa Levinsson)

Ja, man måste prata och fråga, om man sitter till exempel och jobbar med dem på socialen, för dom flesta har väl kontakt där. Man måste fråga och prata om det, dom kanske blir jätteförbannade men någon gång kanske... Första gången säger dom "är du inte klok, vad tror du, ser jag ut som en hora!" eller någonting sånt där men det är i alla fall "aha hon ser mig, hon hör mig..." Så prövar dom sig fram och kanske så småningom börjar de prata. (Raija Dilén)

Vi gjorde en studie förra året, vi gick ut till socialförvaltningarna här i stan och undersökte om dom hade kännedom om kvinnor som prostituerar sig och det var väldigt många som uppgav att dom inte hade kontakt med någon kvinna som prostituerar sig. Och det tror vi inte riktigt på. Utan jag tror att det handlar mer om att man inte har verktyg för att kunna se

och det kan ju vara så att man ändå misstänker att någonting inte är som det ska men man vet inte vad man ska säga, man vill inte kränka personen, man vet inte vad man ska göra med den informationen man får... Jag tror att det finns en ganska stor okunskap bland professionella och andra som möter dom här personerna. Kunde vi förmedla lite mer kunskap och det fanns ett intresse också att få den kunskapen, så tror jag att man skulle kunna göra mycket mer. Det finns lite rädsla, att man inte vet vad man ska göra, vad man ska säga... man är ju rädd att kränka människor... Så och det vill man ju liksom inte göra och då kanske man hellre väljer att inte se. (Åsa Levinsson)

Analys

Under denna rubrik använder jag feministisk teori och stämplingsteori när jag tolkar resultaten. Jag avslutar med att besvara forskningsfrågorna och diskutera den valda metoden. När jag i följande text hänvisar till "litteraturen" åsyftas litteraturen som nämns under motsvarande rubrik i resultatavsnittet.

Kvinnans bakgrund och gemensamma nämnare

Både *Könshandeln* (SOU, 1995), *Vägen ut!* (Hedin & Månsson, 1998) och de två socialsekreterarna ger en bild av att de allra flesta kvinnorna inom prostitutionen har en besvärlig bakgrund. Övergrepp och utanförskap nämns. Inom stämplingsteorin menar man att en del individer under en lång tid fått lära sig att de inte är lika bra, inte lika mycket värda, som de övriga i samhället. Övergreppen som många av kvinnorna i könshandeln varit med om, gjorde att de trycktes ned, de upplevde att deras känslor och åsikter inte räknades. I litteraturen nämns att många av kvinnorna tidigt lär sig att använda sin kropp för olika förmåner eller för att få vara med i gemenskapen. Det brukar ses som ett avvikande beteende, som kan vara inledningen på en avvikarkarriär, som i sin tur kan leda till prostitution. Man kan tänka sig att den negativa självbilden hon får efter att stämplats i barndomen, gör att hon i fortsättningen vill få negativa reaktioner, annars överensstämmer inte den egna självbilden med den bild andra ger av henne. Som Hydén (2002) skrev har unga flickor mindre handlingsutrymme än unga pojkar. Flickor som är sexuellt utagerande döms hårdare av omgivningen. Flickan stämplas, hon betar sig avvikande, hon är inte som flickor borde vara, men i sin egen subgrupp av "annorlunda" ungdomar upplever hon att hon är med jämlikar, kanske möter hon uppskattning för första gången. En radikalfeminist skulle kunna uttrycka det så att flickor generellt får lära sig att de är mindre värda redan från barnsben, att de ständigt får sätta sina behov åt sidan för pojkar och män. Kanske inte oväntat att hon då använder sin kropp för förmåner, kanske är det endast då hon upplever att hon har något värde. Marias beskrivning av den egna uppväxten skiljer sig tydligt från den bilden som beskrivs i litteraturen och av de intervjuade socialsekreterarna. Hon beskriver att hon hade det bra, även om hon också nämner att hon upplevt utanförskap. Hon nämner inget bakomliggande trauma som gjort att hon börjat inom prostitutionen utan att det är drogmissbruket som gjorde att hon behövde pengar, hon började med droger av nyfikenhet och hon sökte sig till sådana kretsar. Hon ger inte alls samma negativa beskrivning som annars generellt framkommer, men ändå nämner hon det här med utanförskap som är så centralt i stämplingsteorin. Det skulle kunna vara så att hon inte upplevt att hon passat in, känt sig hemma förrän hon kom in i missbruket och det umgänget.

Ekonomi

Enligt socialsekreterarna och *Könshandeln* (SOU, 1995) ser många kvinnor det som att prostitutionen i inledningsskedet kan vara en lösning på ekonomiska svårigheter. Båda socialsekreterarna beskriver att de allra flesta hänvisar till ekonomiska problem i samtal med dem, men de tolkar detta som att det är en försvarsmekanism, att det är lättare att hänvisa till pengar. Men det är oftast inte något naturligt val för alla människor, utan att man måste ha

speciella förutsättningar för att kunna förmå sig till att sälja sex. Alla tre intervjupersonerna tror att det egentligen har bakomliggande orsaker, Maria ser dock prostitutionen som främst något drogrelaterat, men att det när det handlar om unga tjejer kan ha andra orsaker och hon nämner just övergrepp. Hon beskriver att ingen människa kan tycka att det är en acceptabel sysselsättning, men att det ändå är vad man säger när man är mitt uppe i det. Hon menar ändå att det är pengarna som styr, att det finns snabba pengar som alltid finns tillgängliga och det är också den bild som ges i litteraturen, att många kvinnor beskriver det som avgörande. Enligt liberalfeminismen skulle det kunna visa på hur ojämlikt det är mellan kvinnor och män, att det tydligen inte finns någon annan möjlig sysselsättning för de aktuella kvinnorna än könshandeln, som de allra flesta inte ser som någon positiv företeelse. En tolkning är att kvinnan blir ekonomiskt beroende av dem som behandlar henne sämst av alla. Om samhället skulle vara jämlikt skulle det väl vara lika mycket män som kvinnor på gatan, som säljer sig åt lika många kvinnor som män. Kvinnan måste enligt liberalfeministiska tankar få upprättelse och få vara fullvärdig medborgare, som inte nedvärderas för att hon är en könshandlande kvinna.

Konsekvenser för kvinnan av könshandel

Båda socialsekreterarna beskriver sammantaget att kvinnorna far mycket illa. Raija Dilén beskriver att kvinnorna måste uppleva att de inte har något annat val. Maria beskriver ett hårt och besvärligt liv inom könshandeln. Hon ser att något hon fått med sig är en negativ syn på män, att hon inte ser dem som individer utan som könsköpare. Det nämns också i litteraturen att kvinnorna får en negativ syn på män. Även socialsekreterarna ger sammantaget en negativ bild av könsköparna. I *Könshandeln* (SOU, 1995) och *Vägen ut!* (Hedin & Månsson, 1998) nämns köns säljarnas skador på självkänslan samt allt det som prostitutionen kan föra med sig, som sjukdomar och missbruk. I en feministisk kontext kan man se det som att det främst är just kvinnan som far illa. Mannen slipper (oftast) både förödmjukelsen, den offentliga stämplingen och de fysiska konsekvenserna och här syns ojämlikheten. Mannen kan gå vidare, kanske göra avbön och då slippa konsekvenser. Kvinnan kommer däremot troligtvis att ha med sig minnen från prostitutionen, kanske känna sig osäker och smutsig. Inom stämplingsteorin blir det paradoxalt eftersom en stämplad människa söker negativ bekräftelse. Samtidigt som hon "vill" bli förnedrad blir detta också hennes undergång. Kanske vill hon straffas och höra hur dålig hon är, för detta är hon uppvuxen med. Men ett sådant liv gör inte henne till en trygg och glad människa, utan till slut når hon botten.

Självkänsla

Både i litteraturen och av intervjupersonerna beskrivs kvinnornas dåliga självkänsla. Det framstår som att den dåliga självkänslan är en förutsättning för att man skall söka sig till prostitutionen. Även inom stämplingsteorin är självbilden central. Relationsproblem med föräldrarna nämns i *Könshandeln* (SOU, 1995), detta kan sägas hör samman med det första ledet av stämplingsprocessen. Tidigare nämndes den låga status som könsköparna har och hur föraktade de är av kvinnorna inom könshandeln. Men ändå är kvinnorna beroende av dem för sin försörjning och de kan rimligtvis inte visa dem sitt ogillande. Troligtvis är det ett besvärligt förhållningssätt som skulle kunna göra att kvinnorna föraktar sig själva än mer, eftersom de är beroende av köparna och måste vara med dem som de föraktar mest. Kvinnan är i underläge både gentemot mannen och sig själv. Maria beskriver att hon själv hade en fasad när hon mötte t.ex. socialarbetare, hon ville inte kännas vid att hon faktiskt for illa. Hon ville inte ta emot någon medkänsla eller något deltagande från dem. Utifrån stämplingsteorin skulle man kunna säga att hon inte ville möta några positiva reaktioner, hon ville inte ta till sig att hon var "mer värd" eftersom hon inte själv upplevde detta värde.

Jämställdhet

I *Könshandeln* (SOU, 1995) står det uttryckligen att ett av syftena med lagen var att uppnå ökad jämställdhet. Åsa Levinsson tar upp att prostitution även har strukturella orsaker, att prostitutionen inte skulle finnas om det inte fanns en könsmaktordning, medan Raija Dilén säger att hon inte funderat så mycket kring detta. Att se på prostitution utifrån ett feministiskt perspektiv tycker jag är intressant. Kanske är just prostitutionen det område där kvinnoförtryck syns tydligast. Gemzöe (2003) beskriver att det inte bara är kvinnor som ofta är utsatta för våld och sexuellt förtryck, det är också främst kvinnor som arbetar med att bekämpa dessa problem. Åsa Levinsson tar upp det strukturella förtrycket, som innebär att kvinnor generellt på alla plan anses ha ett lägre värde än män. Troligt är att kvinnorna inom prostitutionen märker detta på olika sätt. Att kvinnorna många gånger hänvisar till ekonomisk kris när de söker sig till prostitutionen tror jag skulle kunna visa på sned fördelning av resurser. Det sägs att könsköparna är genomsnittliga män avseende inkomst, detsamma gäller inte kvinnorna inom könshandeln som oftast varken har jobb eller pengar och alltså kan sägas vara i underläge gentemot köparen. Intervjupersonerna beskriver också att många ser kvinnorna på gatan som ”längst ned”, att deras status är sämst, fast Maria nämner att tiggarna är allra ”lägst”. Maria säger här att hon inte ser sig som feminist och tar i stället upp att det finns män som säljer sex som är undertryckta på samma sätt som kvinnorna på gatan. Samtidigt tycks det, utifrån vad som framgår i *Könshandeln* (SOU, 1995) att det till största delen är just män som köper sex av männen som prostituerar sig, så könshandeln i stort kan ändå sägas vara en del av vad man inom radikalfeminismen kallar patriarkatet.

Lagstiftningens syfte

I *Könshandeln* (SOU, 1995) menade man att skadorna på kvinnorna var stora och att det inte passar i ett jämställt samhälle att köpa tillträde till andra människors kroppar. Maria tycker att lagen är dålig för att kvinnorna på gatan blir ännu mer utsatta eftersom könshandeln nu måste ske mer dolt, att det inte finns samma kontroll längre och att våldet har ökat. Hon menar också att lagen är tandlös eftersom den ändå inte lyckats förhindra prostitutionen. Båda socialsekreterarna är odelat positiva till lagen men menar att det bästa är att arbeta förebyggande med barn och unga, särskilt pojkar/männen; att man för en diskussion om att det inte är acceptabelt att köpa kvinnor. De hoppas båda på att lagstiftningen i förlängningen kommer ha en normbildande effekt. Lagstiftarna har vägt fördelar och nackdelar och sett att lagens troliga positiva effekter är så pass viktiga: att visa på en annan människosyn, att förhindra att kvinnor och män far illa, att de tycker att de uppvägt nackdelarna, som minskad insyn och ökat våld i könshandeln. Att de erkänner det förtryck som kvinnorna utsätts för och ser könsköparna som de skyldiga, kan ses som att de erkänner den feministiska disciplinen. Dock är ju lagstiftningen könsneutral, men i praktiken aktualiseras främst män som köper sex av kvinnor. En annan viktig feministisk poäng är att lagen visar att den könssäljande kvinnans skydd går före könsköparens önskan att utöva sin könsdrift. Man ger inte sexualiteten som utövas inom könshandeln något värde, man ser inte att den kan föra något gott med sig utan man prioriterar att könssäljaren ska slippa den förnedring som man kopplar samman med könshandeln.

Förändringar efter lagens införande

Både litteraturen och de intervjuade socialarbetarna ger en bild av att det har blivit lugnare på gatan och att både säljarna och köparna blivit färre. I rapporten *Kännedom om prostitution 2003* (SoS, 2004) står det också att prostitutionen tydligt minskat, men siffrorna från olika uppgiftslämnare skiljer sig tydligt och det verkar svårt att veta exakt hur förändringarna skett

över tiden. Internet slog igenom ungefär samtidigt som könsköpen förbjöds och båda socialsekreterarna menar att det ändå skulle ha blivit så att kontaktsätten i viss mån flyttades från gator och restauranger. Även mobiltelefonerna skapade gynnsammare förutsättningar för den utvecklingen. Åsa Levinsson säger dock att det är svårt för henne att veta var kvinnorna som slutat tagit vägen. Raija Dilén tar upp detta med olika status och olika förutsättningar. Troligtvis har inte en hemlös kvinna kontinuerlig tillgång till dator och kanske har hon inte heller kunskaperna som krävs för att arrangera en webbsida. För de mest utsatta kvinnorna är gatan ett säkert kort för att tjäna snabba pengar. Förutsättningarna är andra på Internet. Maria är negativ till lagen och det är förståeligt ifall också kvinnorna som är kvar inom könshandeln tycker att lagen är dålig eftersom den försvårar för kvinnorna att tjäna pengar. Att, som jag tycker, lagen har en feministisk och stämplingsteoretisk poäng, att den försöker förhindra att kvinnor nedvärderas och far illa inom könshandeln, är troligtvis svårt för dem att se eftersom den egentligen inte gör att något blir bättre för dem i deras position, utan lagen försvårar deras liv avsevärt. Jag tror att det hade varit bra om det tillsammans med lagen fanns ännu fler insatser av olika slag, som syftar till att både hjälpa kvinnorna och att få dem att sluta inom könshandeln, insatser som just behandlar problematiken som hör samman med könshandel. Jag tänker då på t.ex. den ofta förekommande dåliga självkänslan. Det tycks vara en svår balansgång, att försvåra för någon utifrån vad man tycker är dennes bästa.

Farligare könsköpare?

Det diskuteras om sexköparna blivit farligare och våldsammare än tidigare. Många av kvinnorna inom prostitutionen menar att det är så, även Maria som berättar om flera obehagliga händelser som hon var med om efter att lagen införts. Raija Dilén menar att det snarare är så att de udda typerna syns mera, att de förr försvann i mängden av all dagliga sexköpare. Kanske är det så att de vanliga männen inte vågar köpa sex längre och speciellt inte på gatan där de är synliga för polisen. En "vanlig" man med arbete och familj kan troligtvis inte riskera att bli upptäckt när han köper sex eftersom det skulle få konsekvenser för hela hans liv. En tolkning kan vara att för att kunna köpa sex idag krävs en viss typ av man som inte har något att förlora avseende anseende eller någon som inte förstår riskerna. Samtidigt finns uppgifter om att sexualiteten generellt blivit annorlunda och grövre (RFSU, 2003), kanske har Internet även där tjänat som inspirationskälla, att könsköparna fått upp ögonen för olika konstigheter som man inte kan begära av en partner men som man tycker sig kunna betala för istället. Det beskrivs i *Könshandeln* (SOU, 1995) att det krävs en annorlunda kvinnosyn för att man skall kunna förmå sig att köpa sexuella tjänster. Som Dominelli och McLeod (1989) beskriver, att det finns två typer av människor, dem i överläge och dem i underläge. Det skulle kunna vara så att förutsättningen för könshandel är att männen inte bara är i överläge, utan också betraktar sig själva som att de är i överläge, samtidigt som kvinnorna själva erkänner och accepterar att de är i underläge. Könsköparna utnyttjar sitt överläge mot någon som de bör veta mår dåligt. De betalar inte bara för sex utan de betalar också för att slippa behandla kvinnan som en jämlik människa. Vanliga normer om att behandla medmänniskor väl gäller inte inom könshandeln. Maria beskriver också hur illa hon blivit bemött när hon skulle polisanmäla misshandel hon utsatts för. Hon upplevde då en stämpel som prostituerad som hon upplever att hon fortfarande har kvar. När hon har erfarenhet från prostitution, är hennes skador inte lika hemska som när en "vanlig" människa blir utsatt. Om man ser det från ett feministiskt perspektiv är kvinnors erfarenheter och skador inte lika viktiga som mäns och särskilt inte när det gäller en kvinna som har erfarenhet från könshandeln. En kvinna som varit inom könshandeln är stämplad, tas inte på allvar och hon kommer att bli ifrågasatt. Kanske tycker man till och med att hon får skylla sig själv.

Socialt arbete med kvinnor i könshandeln

De två socialsekreterarna har lite olika åsikt om hur det ser ut med resurser för kvinnorna. Men den ena beskriver ett program där försörjningsstödshandläggarna skall vara mer generösa för att undvika att kvinnorna som slutat återfaller i könshandeln, den andra beskriver ett fruktbart arbete med dem som vill sluta köpa sex. En åsikt inom feminismen är att kvinnor och kvinnors problem inte satsas på, särskilt inte utsatta kvinnor. Maria beskriver att hon saknar en annan form av hjälp än den hon erbjudits, att de behandlingshem hon varit på inte fungerat för henne, vilket skulle kunna bero på att de flesta behandlingar är utformade för män. Hon beskriver att hon slutat ”på trots” när hon riskerade att få sitt barn omhändertaget. Kanske har det varit så att ingen av de behandlingar hon varit på fokuserat på utsattheten hon mött som kvinna i missbrukarvärlden, samt att de inte behandlat hennes prostitutionserfarenheter. Socialarbetarna tar upp just hur viktigt det är att detta kommer fram och diskuteras, att kvinnor erfarenheter från prostitution inte glöms bort. Maria tar också upp att det hänt att poliser och behandlingspersonal köpt sexuella tjänster av henne, det är ju beklämmande att kvinnor inom könshandeln inte ens är fredade av dem som skall hjälpa henne, men detta visar också hur djupt kvinnoförtrycket går och att det finns i alla läger.

Att sluta med könshandel

Både litteraturen och socialsekreterarna beskriver att det är en tuff process att sluta med prostitution. Kvinnor som var könssäljare innan lagen infördes, blev mer eller mindre tvingade att finna andra försörjningssätt sedan den införts, vare sig de var redo för det eller inte. Enligt en socialsekreterare verkar det som att kvinnorna inte upplevt att de har något val när de börjar inom könshandeln. Om de inte ens kan prostituera sig, vad återstår då? Att sluta handlar om att helt byta umgänge och tillhörighet, kanske att leva ett liv man aldrig levt förr, kanske vet man inte ens hur man ska göra. Enligt stämplingsteorin innebär detta att kvinnan skall bryta stämplingen, att förbättra sin självkänsla och inte längre acceptera samhällets fördömande. Kanske har hon nått det som Goldberg (2000a) beskriver som nollpunkten, att hon inte längre kan förnedras mer. Kanske var hennes enda alternativ att begå självmord eller att sluta med droger. Hon måste nu istället bete sig som och lära sig att hon är en accepterad medborgare. Marias berättelse liknar inte denna, hon säger inget sådant under intervjun. Men kanske var det så att hennes gräns gick vid att mista sitt barn – hon kunde använda droger och sälja sex, men hon kunde inte tänka sig att någon tog hennes barn ifrån henne. Jag tycker att Maria är ganska hård mot sig själv när hon säger att hon inte alls är duktig, utan att för henne är drogfrihet en självklarhet. Jag tror att många skulle tycka att hon är stark och duktig som lyckats sluta med droger och prostitution och nu kan leva ett ”vanligt” liv. Jag tänker mig att detta hänger samman med det som stämplingsteorin behandlar, låg självkänsla, att hon kanske inte kan tillåta sig känna att hon gjort något bra, hon måste fortsätta straffas för de fel hon gjort tidigare i livet. Trots att hon nu lever precis så som samhället önskar, tillåter hon sig ändå inte känna sig duktig. Hon beskriver också vad hon tror att jag ska tycka, kanske vad hon tror att alla tycker, att hon gjort ”äckliga” handlingar. Hon är medveten om vad man ”ska” tycka om hennes tidigare liv. Dock är allt detta inget som hon själv uttrycker, utan det är min tolkning enligt ett stämplingsteoretiskt synsätt. Vad Maria uttrycker är att hon faktiskt har lämnat allt detta bakom sig.

Förebyggande arbete

Båda socialsekreterarna pratar om vikten av förebyggande arbete, både med pojkar och män och med flickor som är på väg in i beteende som kan leda till prostitution. Även prostitutionsutredningen (SOU, 1995) tar upp hur viktigt det är att barn har goda förebilder i sina föräldrar. Det handlar i viss mån om att införliva ett feministiskt synsätt, att se ojämlikheterna och försöka förändra dem. Att ge unga flickor ett eget handlingsutrymme och

att låta dem förstå att de har val i livet. När man reagerar starkt mot utlevande flickor, så som Hydén (2002) och Schlytter (1999) skriver angående LVU, får flickorna lära sig att de inte beter sig önskvärt och kanske lär de sig att andra regler gäller för dem än för pojkar. Även om Maria inte säger att hon upplevt ojämlikhet så är det möjligt att många av kvinnorna på gatan upplever skillnader i hur de behandlas gentemot hur andra kvinnor och män betraktas i samhället. Stämplingsteorin handlar främst om förebyggande arbete, det är en teori som förklarar bakgrunden men inte så mycket vad som kan göras när någon väl har stämplats. Kunde man undvika stämpling skulle prostitution kunna undvikas, om jag tolkar Goldbergs teser. Om flickor inte etablerade en avvikaridentitet, om de inte heller kände sig hemma inom könshandeln skulle de kanske inte heller prostituera sig.

Våga prata om prostitution

De båda socialsekreterarna talar om hur viktigt det är att professionella som möter kvinnor som de tror kan ha prostitutionserfarenhet vågar fråga kvinnorna om detta, men att det samtidigt är svårt. Det blir som en förolämpning vare sig man har rätt eller fel. Det verkar som att det är viktigt att föra en öppen diskussion utan skam och kunna se att prostitutionsproblematik kanske finns närmre än man tror, men att den ofta hamnar i skuggan av andra sociala problem. För att kunna ha den diskussionen är det nog viktigt att kvinnorna inte skuldbeläggs eller stämplas, förhoppningsvis kan lagstiftningen föra fram den ståndpunkten. Det är nog svårt att som socialsekreterare hitta ett bra förhållningssätt. Maria ger i sina beskrivningar bilden av att hon inte vill ha något ”daltande” och hon vill förstås inte heller möta en förnedrande attityd så som den hon beskriver hos polisen när hon skulle anmäla att hon blivit utsatt för misshandel. Det verkar som att polisen Maria träffat inte hade förståelse för de problem som kvinnor inom könshandeln erfar. Det verkar som att man måste finna ett bra förhållningssätt som inte förminskar eller kränker. Socialsekreterarna beskriver att man inte får vara rädd för att ta upp frågan om prostitution, kanske är det så att man blir en del av stämplingsprocessen om man inte vågar tala om könshandel. Man tycker att det är så pinsamt att det inte ens går att tala om. Min tolkning av Marias utsagor är att socialarbetare bör ha ett avspänt förhållningssätt. Reagerar man kraftigt inför klienten med upprördhet och avsky inför företeelsen, kanske det tolkas som ett avståndstagande inte bara för könshandeln utan också för klienten (även om man inte bör tycka att prostitution är acceptabelt, enligt vår lagstiftning). Annars blir man som socialsekreterare en del i stämplingsprocessen och den stämplade kvinnan får ännu en gång lära sig att hon inte är så som samhället önskar, även om socialarbetarens avsikt inte är att ta avstånd från kvinnan. När professionella, som Maria beskriver, också utnyttjar kvinnor kan detta signalera att även de som skall hjälpa dem betraktar kvinnorna som objekt som kan utnyttjas. En tolkning kan vara att de inte erkänner att prostitution är något negativt, att det är ett problem som bara rör de kvinnor som är utsatta och kanske förstår de inte att de tar del i den fortsatta stämplingen mot kvinnorna.

Besvarande av forskningsfrågor

● *Hur beskrivs de prostituerandes bakgrund avseende uppväxt och självkänsla å ena sidan i litteraturen, å andra sidan av ett urval intervjuade personer?*

Ofta beskrivs att det är ekonomiska aspekter som får kvinnor att ta steget in i prostitutionsverksamheten, men att det vanligen också är något annat än ekonomisk utsatthet som krävs, en särskild typ av bakgrund. Både litteraturen och de intervjuade socialsekreterarna beskriver att de flesta kvinnor har någon typ av problematisk bakgrund. Främst nämns bristen på självkänsla och att olika former av övergrepp är vanligt förekommande. Det beskrivs att många fått sätta sina egna behov åt sidan. Maria som jag intervjuade med egen erfarenhet beskrev att hon haft en bra uppväxt, men att hon ändå upplevt ett utanförskap.

- *I vilken utsträckning var sexköpslagens syfte att tillvarata kvinnans rättigheter och att förhindra att hon far illa i könshandeln?*

Lagen tycks i mycket hög utsträckning ha strävat efter att försöka nå ett mer jämställt samhälle, där man inte kan köpa andra människor. Förarbetena handlar mycket om att prostitution bör beivras just för att det åsamkar kvinnorna så mycket skada, även om männen och samhället i stort också lider skada. Man ansåg att eventuella nackdelar uppvägs av de väntade fördelarna.

- *Tycks lagen haft effekt när det gäller att förändra situationen för kvinnor inom könshandeln?*

Det är ingen entydig bild som finns men både socialsekreterarna och i de rapporter som finns beskrivs det att gatuprostitutionen har minskat kraftigt i omfång. Frågan om de som slutat numera finns inom andra former av prostitution är oklar. Några kvinnor söker kunder via Internet, andra kvinnor har slutat inom prostitutionen. Den intervjuade personen som själv verkat inom prostitution menar dock att lagen är negativ för att den skapar farligare situationer för kvinnorna och gör att de blir mer utsatta. Även i litteraturen nämns att kunderna kan ha blivit våldsammare än tidigare.

Diskussion av vald metod

Jag tycker att de två valda teorierna har visat sig fungera i trianguleringen, att teorierna har kombinerat varandra bra. Jag tycker att metoden att hämta information från både intervjuer och litteratur har fungerat, jag tror att det har gett en mer omfattande och mer fördjupad bild när jag haft så få intervjupersoner. Hade jag haft mer tid och utrymme hade jag velat intervjua flera personer, gärna fler kvinnor med egen prostitutionserfarenhet samt andra professionella som arbetar med kvinnor i prostitution t.ex. inom frivilligorganisationer eller polisen. Jag skulle även ha velat intervjua varje person två gånger för att kunna komplettera med det som jag i efterhand önskat att jag frågat mer om. I efterhand känner jag att en eller två forskningsfrågor hade varit tillräckliga, för att kunnat behandla ämnet djupare. Men samtidigt tror jag att forskningsfrågorna som jag har på något sätt förutsätter varandra – vill jag t.ex. skriva om hur lagstiftningen fungerat, måste jag även skriva om syftet med lagen och kvinnornas bakgrund.

Diskussion

Resultaten av studien har väckt många tankar hos mig, t.ex. tar en intervjuperson upp detta med status och olika förutsättningar. Troligtvis har inte en hemlös kvinna kontinuerlig tillgång till dator och kanske har hon inte heller kunskaperna som krävs för att arrangera en webbsida. För de mest utsatta kvinnorna är gatan ett säkert kort för att tjäna pengar omgående. Om kontakten sker på Internet antar jag att det tar längre tid att få mötet till stånd, att kunderna kanske inte dyker upp som avtalat och så vidare, problem som inte finns på gatan i samma utsträckning. Då bör inte gatuprostitutionen längre vara ett alternativ för dem som behöver pengar akut, på det sättet bör sexköpslagen fungera som önskat. På Internet slipper man offentlighetens fördömande, stämplingen från omvärlden, men den kränkande handlingen, könsakten mellan köpare och säljare, kommer man inte ifrån. Därför tror jag att det fortfarande är en viss typ av kvinnor som klarar av prostitution, var kontakten än tas. Jag tror att det är kvinnor som tidigt skadats, det är inte ”fattiga skolflickor” som är ”mindre skadade” än kvinnorna som vanligtvis syns på gatan. Det verkar svårt att finna några entydiga siffror på vad som verkligen hänt efter lagen. Det vore förstås intressant om det fanns en heltäckande studie där man kartlägger hur det ser ut på alla kända prostitutionsstråk, samt att man

kontaktade de som sedan tidigare har känd prostitutionsproblematik, både köpare och säljare och undersökte hur deras situation är nu.

Maria tar upp att lagen har gjort att det finns en än mer negativ bild på prostitution. Även om lagstiftarna haft goda intentioner och det bara är köparen som straffas, så är ju säljaren i högsta grad inblandad och givetvis kan hon uppleva sig anklagad eftersom polisen kanske kommer att vilja tala med säljaren när köparen åkt fast osv. Jag tycker att det är intressant att Maria har en annorlunda syn på lagstiftningen än den syn som beskrivs av de andra intervjuade och i litteraturen. Trots att hon nu lämnat könshandeln känner hon fortfarande så starkt att den är negativ. Detta fastän de tre intervjupersonerna troligtvis har samma perspektiv – kvinnans bästa. Om det inte fanns någon lag så skulle könshandeln fortsätta som förr och då skulle vi gå miste om det tydliga fördömandet av könshandeln och den eventuella normbildande effekten. Å andra sidan är det viktigt att beakta vad de med egen erfarenhet tycker, det är ju främst de som påverkas. Om man bortser från deras åsikt blir de återigen överkörda och struntade i, som många gånger tidigare i livet. De kanske upplever att de som borde vara på deras sida, som feminister och socialarbetare, inte är det. Det är lätt för någon som lever under ordnade förhållanden att ta ställning mot prostitution, men det är annorlunda för dem som säljer sex, deras bild av könshandeln är deras verklighet. Maria kommer dessutom med giltiga argument för att lagen medför negativa aspekter. Att kvinnorna på gatan nu upplever att det är våldsammare tycker jag borde uppmärksammas och arbetas mer med.

En intervjuperson tar upp att de ”vanliga” könsköparna försvunnit från gatan och att detta kanske beror på att de insett att könshandel är fel. Jag ställer mig lite frågande till det för jag tror att det är grundläggande värderingar det handlar om, jag tror inte att det är vanligt att könsköparna grips av plötslig självinsikt utan snarare handlar det om rädsla för repressalier, inte om sympati för kvinnorna. Hur som helst tycks lagen i alla fall fungera mot gatuprostitutionen eftersom den gör att könsköparna nu i högre grad undviker att köpa sex på gatan. Jag tycker fortfarande att lagen är positiv, eftersom jag anser att det är oacceptabelt att könsköparna skulle kunna köpa sig tillträde till en annan människas kropp, någon som dessutom oftast far illa. Jag tycker att det är underligt att lagen dröjt så länge, underligare än så är att den inte finns i alla länder. Troligtvis hänger detta samman med könshandelns natur, att det sker i hemlighet, att det inte är något som man talar högt om. ”Ingen” känner någon som varken köpt eller sålt sex. Jag får också känslan av att man tyckt att företeelsen är så begränsad och i slutändan kanske man sett det som att det inte skadar någon. Jag tror att problemet är att man tidigare faktiskt inte erkänt kvinnorna på gatan som fullvärdiga människor. Stämpling i sig och kvinnors underläge i sig skapar kanske inte prostitution. Men jag tror att kombinationen gör att kvinnor löper risk att börja inom könshandeln.

Förslag till fortsatt forskning

Jag tror att det skulle kunna vara intressant att jämföra lagarna kring prostitution i olika länder, som t.ex. Sverige, Tyskland och Holland från olika perspektiv som liberalt och feministiskt perspektiv. Jag tycker också att det vore intressant med en undersökning av gatuprostitutionens omfattning i Sveriges större städer idag. Nu bör läget ha stabiliserats något eftersom lagen funnits i drygt fem år. Det vore dessutom intressant att fokusera på könsköparna, särskilt unga sådana. Till exempel kan man göra en undersökning om hur man arbetar med män som man konstaterat köpt sex, som på mansjourer, hos KAST, inom försvaret och på fängelser och häkten.

Litteraturförteckning

Backman, J. (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Beukelmann, D. (2002.). *Ted Goldberg har inget förstått*. (Debattartikel i Svenska dagbladet 23/10 2002: www.svd.se/dynamiskt/brannpunkt/did_2871362.asp)

BRÅ-rapport 2000:4. Förbud mot sexuella tjänster – Tillämpningen av lagen under första året. Stockholm: Fritzes.

Dominelli, L. & McLeod, E. (1989). *Feminist social work*. Basingstoke: Macmillian

Gemzöe, L. (2003). *Feminism*. Stockholm: Bilda.

Goldberg, T. (2000a). *Narkotikan avmystifierad – ett psykosocialt perspektiv*. Solna: Academic publishing of Sweden.

Goldberg, T. (Red.). (2000b). *Samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur.

Hedin, U & Månsson, S-A. (1998). *Vägen ut! Om kvinnors uppbrott ur prostitutionen*. Stockholm: Carlssons.

Hydén, M, (2002). Har sociala problem ett kön? I A. Meeuwisse & H. Swärd (Red.), *Perspektiv på sociala problem* (pp. 274-292). Stockholm, Natur och kultur.

Höigård, C. & Finstad, L. (1986). *Bakgater. Om prostitusjon, penger og kjaerlighet*. Oslo: Pax.

Isaksson, M. (2004). *Varför bör prostitution bekämpas?* C-uppsats, socionomlinjen, Stockholms universitet.

Knutsson, J. (1977.). *Stämplingsteori – en kritisk granskning*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Norstedts svenska ordbok (1999). Stockholm: Norstedts.

O'Neill, M. (2001). *Prostitution and feminism – Towards a politics of feeling*. Malden: Polity Press.

Prop. 1997/98:55 Kvinnofrid.

RFSU. (2003). Prostitution på Internet. Stockholm: Författaren.

Röös, L. (1999). *Kriminaliseringslagen och "tjackhoran"*. C-uppsats, socionomlinjen, Stockholms universitet.

Schlytter, A. (1999.). *Kön och juridik i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

SoS-rapport 2000:5. Kännedom om prostitution 1998 – 1999. Stockholm: Socialstyrelsen.

SoS-rapport 2004-131-20. Kännedom om prostitution 2003. Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU 1995:15. Könshandeln - Betänkande av 1993 års prostitutionsutredning. Stockholm: Socialdepartementet.

Stevens, R. (Red.). *Att förstå människor*. (1998). Lund: Studentlitteratur.

Länktips för fortsatt läsning:

www.ci.stpaul.mn.us/depts/police/prostitution.html

Denna webbplats är gjord av polisen i Saint Paul, Minnesota, USA där man genom webbplatsen försöker förhindra prostitution. Där finns nämligen foton, ålder, längd och vikt på de kvinnor och män som arresterats för att de varit inblandade i könshandel den gångna veckan. Man hoppas att medborgarna skall känna igen människorna på fotona och rapportera till polisen ifall de begår brott. De flesta på webbplatsen har inte blivit dömda ännu och de flesta är kvinnor. Jag skulle vilja kalla detta ett exempel på samhällelig stämpling.

www.sourze.se

Denna webbsida samlar artiklar, där de flesta skribenter är välkomna. Artikeln förs in mot att skribenterna betalar 100 kronor. Där behandlas ämnet prostitution ibland och ofta dyker intressanta kommentarer upp i diskussionsforumen med många olika åsikter representerade, ofta utifrån könsköparnas perspektiv.

www.prostitutionresearch.com

En amerikansk sida som skriver om de negativa aspekterna av prostitution.

Frågeguide

Frågor - Observatör:

Inledning

Vad uppsatsen kommer att handla om, sekretessfrågor, intervjuens syfte.

Kan du berätta lite om dig själv?

Vad består ditt arbete av?

Hur ser du på prostitution som fenomen?

Kontakts du även av kvinnor som finns i utkanten av prostitutionen – sexklubbar, film?

Bakgrunden

Varför tror du att kvinnor börjar sälja sex?

Hur kan man förebygga att kvinnor börjar i könshandel?

Vad har kvinnorna generellt för bakgrund?

Vad finns det för gemensamma nämnare hos kvinnor inom könshandeln?

Vad ger prostitution för konsekvenser enligt dig?

Lagstiftningens syfte

Hur tänker du kring sexköpslagen idag?

Tänkte du annorlunda kring lagen när den infördes?

Skulle du vilja ändra den, t.ex. att även säljaren skulle kriminaliseras?

Hur resonerar dina klienter kring lagen?

Vilka för- och nackdelar har lagen tror du?

Hur tror du att lagstiftarna tänkte med lagen?

Tror du att lagen kan förändra hur kvinnor inom könshandeln ser på sig själva och deras självförtroende/värde?

Vad kan annars förändra deras självbild tror du?

Jämställdhet

Hur tänker du kring jämställdhet/feminism?

Hur tänker du kring kvinnors status i könshandeln?

Vad ser du som det största problemet för kvinnor inom könshandeln?

Hur tänker du kring de kvinnor som kallar sig ”sexarbetare” och tycker att det är ett harmlöst yrke, men att det är den sociala stigmatiseringen som är skadlig?

Pratar kvinnorna i könshandeln kring självkänsla/psykisk hälsa med dig?

Förändringar efter lagens införande

Har ditt arbete förändrats sedan lagen infördes?

Vad tror du annars har förändrats sedan lagen infördes när det gäller prostitutionens omfattning?

Tror du att lagen har lyckats med sitt syfte att förbättra omständigheterna för kvinnorna inom könshandeln?

Tror du att lagen avskräcker kvinnor från att börja sälja sex?

Vad tror du krävs för att kvinnor ska sluta med att sälja sex?

Tror du att lagen avskräcker män från att köpa sex?

Vad skulle du säga är det vanligaste sättet för sexköpare och -säljare att träffas idag jämfört med tiden innan lagens införande?

Hur tycker du att det ser det ut med stöd för kvinnor inom könshandeln?

Tror du att samhället har blivit bättre med stöd för kvinnor inom prostitution sedan lagen infördes?

Skulle du säga att lagen är lyckad?

Avslutande frågor

Tror du att prostitution helt kan försvinna?

Vad skulle du vilja göra för förändringar när det gäller hur man arbetar med prostitution?

Har du något mer att tillägga eller förtydliga?

Överenskommelse

Vill du läsa och godkänna den utskrivna intervjun?

Vill du ha den färdiga uppsatsen?

Frågor – Aktör:

Inledning

Vad uppsatsen kommer att handla om, sekretessfrågor, intervjuens syfte.

Kan du beskriva dig själv och ditt liv idag?

Hur ser du på prostitution som fenomen?

Bakgrunden

Varför tror du att kvinnor börjar sälja sex?

Hur kan man förebygga att kvinnor börjar i könshandel?

Hur skulle du kort beskriva din uppväxt?

Varför började du inom könshandeln?

Kan du beskriva din tid inom könshandeln?

Hur kommer det sig att du slutade med det?

Vad var det svåraste med att sluta?

Hur känner du när du ser tillbaka på den tiden i ditt liv?

Minns du hur du mådde då?

Vad för könshandeln med sig för konsekvenser enligt dig?

Kan det föra något positivt med sig också?

Lagstiftningens syfte

Hur tänker du kring denna lag idag?

Skulle du vilja ändra sexköpslagen, t.ex. att även säljaren skulle kriminaliseras?

Hur tänkte du kring lagen när den infördes?

Vilka för- och nackdelar har lagen tror du?

Hur tror du lagstiftarna tänkte med lagen?

Tror du att lagen kan förändra hur kvinnor inom könshandeln ser på sig själva och deras självförtroende/värde?

Vad kan annars förändra deras självbild tror du?

Jämställdhet

Hur tänker du kring jämställdhet/feminism?

Tror du att kvinnor i könshandeln blir sämre behandlade i allmänhet jämfört med andra kvinnor?

Hur ser du på kvinnors status i könshandeln?

Vad har kvinnor i könshandeln gemensamt?

Vad ser du som det största problemet för kvinnor inom könshandeln?

Hur tänker du kring de kvinnor som kallar sig ”sexarbetare” och tycker att det är ett harmlöst yrke, men att det är den sociala stigmatiseringen som är skadlig?

Hur tänker du kring männen som köper sex?

Hur känner du inför män idag?

Förändringar efter lagens införande

Vad tror du har förändrats sedan lagen infördes när det gäller omfattningen av prostitution?

Tror du att lagen har lyckats med sitt syfte att förbättra omständigheterna för kvinnorna inom könshandeln?

Skulle du säga att lagen är lyckad?

Tror du att lagen avskräcker kvinnor från att börja sälja sex?

Tror du att lagen avskräcker män från att köpa sex?

Hur ser det ut med stöd för kvinnor inom könshandeln?

Vad tycker du att det behövs för stöd?

Tror du att samhället har blivit bättre med stöd för kvinnor i könshandeln sedan lagen infördes?

Tror du att prostitution helt kan försvinna?

Vad tror du krävs för att kvinnor ska sluta med att sälja sex?

Avslutande frågor

Vad har du själv för erfarenhet av professionella kontakter?

Vad skulle du vilja göra för förändringar när det gäller hur man arbetar med prostitution?

Hur tycker du att du mår idag?

Har du något mer att tillägga eller förtydliga?

Överenskommelse

Vill du läsa och godkänna den utskrivna intervjun?

Vill du ha den färdiga uppsatsen?